

Subject	Evaluation of BiHPEP activities 2006-8	
Status	Final report in English with some appendices in local language	
Date	28.4.2008	
Evaluation timeframe	Feb/March 2008	
Report language	English	
Report deadline	March 31 2008.	
Client	PEP	Mirsad Heleg mirsad.heleg@bihpep.com.ba Adela Mehinagic adela.mehinagic@bihpep.com.ba
Consultant	proMENTE social research: www.proMENTE.org	Research design and report author: Steve Powell steve@proMENTE.org Lead field researcher: Ivona Čelebičić Field researcher: Alma Kadić Field researcher: Hajrija Asani

Data anonymity

proMENTE protects the anonymity of respondents, where not explicitly agreed otherwise. All questions / variables that contain information that could be used to identify respondents are removed from the report and the final database(s). This means that the answers given by respondents are physically separate from data that relates to their identity. proMENTE will reject any attempt by any party to identify respondents.

Contents

1	Evaluation Objectives	3
2	Methodology	4
3	Top-line results from focus groups	6
4	Results of Qualitative analysis	20
5	Conclusions and recommendations	23
6	Appendix: what is Outcome Mapping?	50
7	Appendix: in-depth presentation of qualitative data (local language only)	26
8	Appendix: top-line report, conclusions, recommendations (local language versions)	39
9	Bibliography	50

Abbreviations

BiH	Bosnia and Herzegovina
LFA	Logical Framework Approach
M&E	Monitoring and Evaluation
NGO	Non-Governmental Organisation
OM	Outcome Mapping
RBM	Results-Based Management
RS	Republika Srpska (one of the two Entities which make up Bosnia and Herzegovina)

1 Evaluation Objectives

The evaluation objectives are to:

- Record program successes and lessons learned to date
- Help (re)formulate the program's overall vision, mission, unique methodology and expertise, and outcomes
- Provide additional, reliable & valid evidence for
 - the program's contribution,
 - to what extent it achieved its planned outcomes,
 - across most of the program municipalities

2 Methodology

2.1 Redefining the project in terms of Outcome Mapping: identifying boundary partner groups

Outcome Mapping (OM) Workshops with BiHPEP management (and other stakeholders if required). Please see overview of OM in section 6.

The aim of the workshops was to summarise current project vision and mission for project RA (Roma approach) and for project MS (municipal support); to decide on boundary partner groups, and for each group establish an Outcome Challenge and Progress Marker Ladder.

For each boundary partner group, a set of around 20 so-called "progress markers" was drawn up, each one describing attitudes, behaviour or relationships which the program would like to see that particular boundary partner group exhibiting. These progress markers range from very basic "expect to see" items right up to "love to see" items.

Data collection was entirely via focus groups, primarily asking questions about the progress markers and how much they have been fulfilled or are being fulfilled during the project.

2.2 Identifying focus group members

But was to join the focus groups? The focus group members need not be the same as boundary partner groups. For example it is quite possible to ask municipal officials about the progress markers for the Roma community members, and perhaps vice versa. So we get the following scheme:

...informing about progress markers in these boundary partners:	RP	RC	MP	MO
Focus groups...				
RP) Roma project representatives,	✓	✓		
RO) officials in Kiseljak municipality,	✓	✓		
RC) Roma community members/beneficiaries in villages	✓	✓		
MP) community project representatives who have been involved			✓	✓
MO) municipality officials in the corresponding municipalities			✓	✓
MC) community members/beneficiaries in villages			✓	

including questions on boundary partner groups as in the table and also including additional questions on

- project implementation,
- relevance
- sustainability
- gender

2.3 Implementing focus groups in the municipalities

The problem was then to implement the focus groups geographically, within certain restrictions of time and money.

Informant groups	Kiseljak	Jajce	Maglaj	Doboj	Donji Vakuf	Total
RP) Roma project representatives,	✓					1
RO) officials in Kiseljak municipality,	✓					1
RC) Roma community members/beneficiaries in villages	✓					1
MP) community project representatives who have been involved		✓	✓		✓	3
MO) municipality officials in the corresponding municipalities			✓	✓	✓	3
MC) community members/beneficiaries in villages		✓*		✓*		1*
	3	2	2	1*	2	10

*two groups in Jajce and Doboj were combined into one. As there were only two persons from Doboj, this is recorded as Jajce.

Our suggestion was as follows: alongside Kiseljak municipality, where the Roma village is situated, choose four out of the remaining seven municipalities. Then in each of the remaining municipalities, conduct two or three focus groups (three in the Roma village near Kiseljak) so that each type of informant group is covered at least twice. This gave a good spread geographically and in terms of different informant groups without being too expensive (total of 11 focus groups). Stakeholders from outlying villages would be invited to the focus groups in the municipality to which they belong. Again, which three municipalities are excluded totally, and which informant groups are implemented in which of the remaining municipalities is not important at this stage.

Using this format, it should be possible to cover each municipality in one day, i.e. two focus groups per day. However with the Roma village, our experience is that it was better to arrive earlier and get to know people before carrying out the focus groups with the Roma community members. This also allowed us to conduct one extra focus group in this municipality.

The project involved several “Mjesne Zajednice” in each municipality, which are referred to in this report as “Local Communities”.

3 About the program

The BiHPEP activities up to 2008 which are subject of the present evaluation are of two main types, as follows

3.1 Municipality support

The evaluated activities centred around providing infrastructure support to poor Local Communities via small projects which the citizens selected.

3.1.1 Aims

- solving of one infrastructure project in Local Community
- awareness changing and introduction of proactive and innovative way of thinking between inhabitants, Local Community (Local Community council and Local Community president) and municipality representatives (awareness changing that "we" should make first step and do as much as we could on situation improving and problems changing from our side instead to wait on somebody to come and help us or give some donation to us)
- capacity increasing of Local Community representatives and municipality representatives (representatives in charge for work with local communities) for choosing, planning, preparing and implementation of project important for whole Local Community
- increasing understanding, cooperation and coordination between Local Community and municipality representatives
- increasing information sharing between municipality and Local Community representatives, as same as between Local Community representatives and inhabitants (without proper and whole information people invent wrong stories)
- introduction of democratic and transparent way of decision making and project implementation in local communities
- increasing number of women included in common projects implementation and work for community prosperity in local communities
- increasing of inhabitants willingness for community prosperity work, sharing of obligation and responsibility between all inhabitants on common interest projects
- increasing of usage of local resources (human knowledge, experience and material resources)
- participation in project financing increasing inhabitants responsibility for project choosing and project maintenance after finishing

3.2 Roma approach

The ROMA project was tailor made for one local Roma community but is based on the above projects. They featured house reconstruction and infrastructure reconstruction based on projects chosen by Roma citizens in Local Community together with a set of seminars and workshops with increasing of information about human rights, Roma rights, procedures and conditions for accomplishing of different citizens rights. This combination of infrastructure and information projects was dubbed the "hard/soft" approach.

The criteria for selecting this one community was:

- a homogenous Roma community with up to 80 houses
- geographically condensed
- with a functioning Roma Association

- in a municipality that supports common planned, prepared and financed projects
- in Central Bosnia not far away from PEP office

The community selected was Hrastovi near Kiseljak. This community had a problem with water supply, the sewage system and restoration of houses.

There were four sides in implementation of this project: Municipality, BIHPEP, Roma community and residents themselves. This is the first occasion that these four sides got involved in problem solving for improvement of life of the residents.

The infrastructure work selected included the restoration of 17 homes and the water supply and the sewage system, not including the final connection of each home to water and sewage.

4 Top-line results from focus groups

*This section is also available in local language in an appendix, section **Error! Reference source not found.***

4.1 Data analysis

The focus group audiotapes were transcribed and analysed in two ways. First of all, an overall "top-line" report for each boundary partner group in terms of how much the progress markers have been realised, from the point of view of at least two different informant groups. Secondly, a qualitative analysis was carried out as detailed in the next chapter.

4.2 RP) Roma project representatives (Kiseljak)

4.2.1

♥♥♥ Love to see

Progress markers

- Change in the mindset of representatives and their evolution into main initiators for problem solving within the Roma community
- More trust and more involvement in the local official political process (decision making process)
- Women as representatives of the local association
- Equal treatment in the sense of trust and respect toward Roma by the authority
- Better cooperation between the Roma Council and local Roma association
- Use of a particular format (of document) for preparation and implementation of the project
- Independent planning and implementation of similar projects upon implementation of the current
- Representatives of Roma community elected into the Council of Local Community

Considering that in the course of implementation of the project there was a change of president of the Local Community Hrastovi (previous president passed away) it is hard to determine whether the new representative was one of the initiators of problem solving in this community. Residents were satisfied with the work of previous representative who was the initiator of changes and who has done a lot for their community. The fact is that the new representative shows good will for changes but it will take time to determine that. There are no women representatives of the local associations; however the president's wife is the secretary of the Local Community and an active participant of the community. There were many suggestions for her to be the president of the Local Community.

Roma residents of this community believe they have an equal, or even better treatment, when it comes to trust and respect by the authorities, compared to a non-Roma residents. No one from the participants mentioned any bad example of conduct between residents and authority representatives. Roma give a lot of importance to this project because it improved the quality of relationship between other authority representatives and members of the Roma community, especially when it comes to trust and respect. Residents of this community have not established collaboration with the Roma Council except visits by the president of the Roma Council conducted to the village rather irregularly (once a year). They are not satisfied by the level of engagement of the Roma Council when it comes to dealing with problems in Hrastovi Roma community. They would like to receive information regarding the election process of the president and members of the Council, as well as what is their responsibilities toward Roma population.

In the Local Community offices, representatives have a format adequate for municipality related documentation but there is no universal format for preparation and implementation of projects.

Board representatives have take steps to finish this part of project, namely to ensure water supply in homes. Kiseljak Municipality will provide funds for these activities.

4.2.2

♥♥ Like to see

Progress markers

- Take responsibility for the future sustainability of the implemented project
- Ownership: Project product is considered as participants' own, as „personal“
- Acceptance of the project model and a constant personal involvement in preparation and implementation of all project activities
- Hard-and-soft project model (infrastructure works combined with information and awareness-raising sessions) to be recognized as adequate for the Roma community
- Joint involvement of participants in implementation of the project to be recognized as appropriate for the Roma community
- Regular contact between the Roma community and Municipality coordinators
- Increase in involvement of women in operation of the Roma community
- Increase in confidence between residents and their representatives

Residents of this community are ready to take responsibility for the future sustainability of the implemented project because they are aware of the improvement in the quality of life. As a result of a part of the project that refers to reconstruction of homes, 17 families have improved their living conditions. They are fully aware of what they have gained through this project, so they act in that same manner toward results of the project. They are trying to secure funds to finalize the project related to the water conduit.

They are satisfied by the way the project is being implemented. We can not say they have adequate collaboration with municipality coordinators; it is more based on collaboration with the municipality secretary. Involvement of women in the project was obligatory, so a number of women got involved. More women were involved in seminars/workshops conducted by the Social services department which is part and parcel of this project. Trust between the residents and their representatives exist.

4.2.3

♥ Expect to see

Progress markers

- To know who to talk to in the Municipality
- To know where to ask for help for implementation of project of mutual interest
- To be aware of their rights and responsibilities in the process of implementation of the project of mutual interest
- Active participation in meetings by representatives
- Active participation in selection, preparation and implementation of projects
- To gain experience and knowledge in problem solving of mutual interest
- To gain knowledge and skills about all the procedures during project implementation of mutual interest
- Project selection in accordance to community needs and funds available
- Involvement of representatives in decision making
- Transparency during implementation of project (documentation, lists, everything is available)
- Constant coordination between representatives of the three partners during project implementation

Hrastovi village, a part of Kiseljak municipality is populated by predominantly Roma population. Prior to project implementation in collaboration with BIHPEP and the municipality, the residents had a good relationship with the secretary of municipality who helped them in implementation of similar projects in their village. Through this project collaboration with the municipality increased as same as number of beneficiaries who visit Social services agency. When communicating with municipality they take advantage of their good relationship with the secretary, so they direct all of their problems at him. Residents of this community have taken an active role in meetings, in preparation and implementation of project activities. Representatives of the board and the work group were constantly in touch with each other as well as with the head of the municipality. They have an objection on the operation and collaboration with the Roma Council.

Residents of this community have made a mutual decision about priority needs of the place; there are a small number of people who were not satisfied by decisions made.

We detected harmony and mutual collaboration in this community and we believe this is one of the reasons for successful implementation of this project. We believe that residents possess experience and knowledge to solve problems of mutual interest.

All documents, lists and information related to implementation of the project were transparent, which was one of the elements of project implementation frequently mentioned by the focus group participants.

4.3 RO) Officials in Kiseljak municipality

4.3.1 Project implementation

Local Community Hrastovi in Kiseljak municipality is a Roma community which has many elements of harmonious life and mutual collaboration. We suspect this was one the main segments for selection during project implementation.

Municipality representatives, especially the secretary of Kiseljak municipality, show great understanding toward residents of Hrastovi community and their needs. He makes regular visits to their village and they see him as the person to talk to at the municipality if there is a need.

There is a certain number of Roma which do not have permanent residence at Kiseljak municipality, so they direct their requests for short term assistance to Social services agency which according to the law they do not qualify for, due to not having permanent residence at Kiseljak municipality. This was one of the reasons for lack of trust between municipality representatives and president of Roma community certain number of Roma, but this problem was overcome through closer collaboration between the municipality and the president of Roma community, as well as constant contact and information sharing about residents of Hrastovi community.

This project has showed the readiness of the Municipality representatives to participate in development of the infrastructure of this Roma community.

We were told that after the project there was more frequent contact between Kiseljak Municipality and residents themselves. It seems as though they have gained trust in municipality offices.

4.3.2 Relevance

For the first time the residents were involved in decision making around priority needs of the community. This form of project implementation resulted in a closer relationship with representatives of this Roma community which created feeling of trust on the part of residents and trust among residents themselves. One family with no children who lives in an old, stone house gave priority for house restoration over to the family with small children, considering their turn will come later.

This project met the basic needs of some residents by providing place to live – house/home. Restoration of homes is a step further in improvement of life of residents. Instead of living in poor conditions such as wet basements they now live in adequately built homes.

Water supply as the basic human need was poorly organized in this community. What was planned through the project was accomplished; however this left some homes still not connected, which understandably is seen by the residents as a drawback of the project even though it was deliberately not envisaged as part of the project scope.

4.3.3 Sustainability

We can confirm that the infrastructure as the result of this project is sustainable. Residents of this community are much aware of their needs and are ready to fight for them. Impact by the municipality which works with this community for a long time and the project implemented jointly with BIHPEP has raised trust and enabled constant collaboration among residents and municipality offices and their secretary.

Completion of work around water supply system has been initiated in this community. Their financial means are scarce; therefore it is hard to say whether they will be able to solve this problem on their own. Taking into account that last year residents of this village applied for land permits they have more right to apply for development funds related to the infrastructure of the village. Municipality will contribute a part of funds as much as their budget allows.

4.3.4 Gender equality

A large number of women took part in meetings as one of the segments of this project. Women wanted to participate in activities of the community so in some meetings they were in larger numbers than men. Women of Roma community were motivated to participate in lectures conducted by the social worker. Representatives of the agency for social work noticed that more women approached their centre after these lectures.

At these lectures women could hear about violence and their rights. Representatives of the Agency for social work believe that it would be beneficial to offer Roma women more frequent lectures covering themes beneficial for them (health, family violence, minority rights, women's rights...)

4.4 RC) Roma community members/beneficiaries in villages (Kiseljak)

4.4.1 ♥♥♥ Love to see

Progress markers

- Improved democracy and better participation of residents in decision making process in the community
- Better cooperation, understanding and respect between residents and representatives of the local Roma association
- To initiate implementation of another project of mutual interest after implementation of the current
- To take responsibility in further sustainability of projects implemented Increase in participation of residents at meetings of the local Roma community
- Increase in participation of women in operation of the Roma community
- Increase in personal involvement and engagement of all residents in implementation of projects of mutual interest

During implementation of this project the residents have for the first time gotten involved in the process of election of their representatives, selection of priorities according to the needs of the community and they took part in decision making.

As much as we could tell through their informal meeting collaboration between the residents and the local Roma association existed prior to this project, implemented by BIHPEP and it got better through this effort. As this project was based on mutual work and adequate cooperation between the residents and their representatives, this collaboration was successfully established. Taking into consideration that products of this project are viable in improvement of life of each individual in the community, residents are aware of their gain and are likely to make an effort for each and every project as this one.

Roma community Hrastovi is one of the rare Roma communities where residents are connected and lean toward development of their community so the large number of residents get involved in the process. Women are less involved in the process of development and decision making because they are involved with house chores and with children. We emphasize that one of the important functions in the local Roma association of Hrastovi community is done by a woman.

4.4.2

♥♥ Like to see

Progress markers

- Implemented projects of mutual interest looked upon as personal ownership
- All school age children are registered at school
- To accept the model project as adequate for the Roma community
- To initiate the process of problem solving around property ownership among residents
- Increased level of trust between residents and their representatives through transparent preparation and implementation of projects

Residents of Hrastovi community in Kiseljak community expressed great satisfaction with what they received during the project. "Roof over their heads" as they say, is progress for them and other members of their family. They say it is better and easier to live.

They often mentioned they do not have financial resources and that in their case it is hard to earn any. Before the war almost every resident of this community worked for the JKP RAD. Now it is not the case, so their financial situation is very hard. That makes it harder for their financial participation in preparation of the project. In principal, they agree to the financing but they state their own inabilities. All residents have initiated a problem-solving around property ownership, because they realized this is one of the steps toward getting assistance and all the benefits they qualify for. Residents express their satisfaction regarding transparency during project implementation, because, as they say, no one could misappropriate anything and the results were obvious.

All children in this Roma community are signed up for elementary school while a number of them go to high school. There is a tradition of early marriage in this community so that is one of the reasons behind dropping out of school.

♥ Expect to see

Progress markers

- Approval of the concept of joint financing, preparation and implementation of project by four partner sides
- Improvement of living conditions for all members of the community through implementation of projects of mutual interest
- To solve housing needs of 17 families through implementation of house reconstruction project
- To participate in all workshops and joint meetings during project implementation
- To know who to contact at the municipality and other public entities
- To know what the procedures and prerequisites are to enjoy basic human rights
- To get answers and solve issues around lack of certain basic rights
- To know what rights they have as representatives of national minority
- Women to know how to recognize family violence and to know who to contact in that case
- To choose their own representatives who will represent them in all joint activities during project implementation
- To through their own representatives impact on the choice of project of mutual interest to be implemented

■ To financially support project implementation of mutual interest

The idea of joint financing, in general looks good, however we have to take into account that very small number of residents employed, so it is hard to secure a part of financial resources by the residents. In other hand, note that Roma members were included with financial participation only in the part of project for sewerage. Roma members understand benefit from the project, so they collect financial fund estimated for part of project: sewerage. There are a number of families which could financially participate but that number is insignificant. During this project families who were able to participate, contributed even more money to compensate for those who lack financial resources.

All residents of this community, users of this project confirmed improvement of living conditions. During this project a total of 17 homes was built and repaired.

Beneficiaries of the project attended workshops organized by BIHPEP and expressed their satisfaction for ability to participate in selection of priority projects for the community. Workshops were very beneficial and interesting.

Residents identify the secretary as someone they can talk to for problem solving, and they do so. They are not fully aware of the basic human rights and their own rights as the minority, nor do they know how to access this information. A number of women from this community participated in workshops organized by BIHPEP during implementation, in regard to family violence and how to act upon it. Residents believe that no one would report their neighbour and there are a small number of women that would report violence in their own home. Awareness regarding women's rights, violence should be reinforced throughout project implementation.

We believe that collaboration between residents – representatives on boards and working group is satisfactory. Residents have picked their own representatives and they still support them in their efforts to continue activities to completion of the conduit system and hook up to family homes.

4.5 MP) community project representatives who have been involved (other communities)

4.5.1

♥♥♥Love to see

Progress markers

- Coordination between all local communities at the municipality level and joint selection of projects to be implemented
- Approval and use of same work models in other Local Community
- Initiate microeconomic development
- Change in the mindset of representatives and evolution into main initiators of change
- More trust and greater participation in local official political process (decision making process)
- Women as members of Local Community Board

Coordination between all local communities at the municipality level has not been achieved in any of the communities. It is hard to talk about collaboration between local communities because there is not any initiative for it. There are local communities that are not active, meaning they are not trying to get funds from the municipality, they are not submitting requests, they are not trying and those local communities are not developing. The reasons behind this lay in the fact that, on one hand, small number of residents is employed and they can not participate financially and on the other hand there are no individuals who want to engage in it. President of the municipality is a volunteer so there is no monetary compensation for this function, which could be one of the reasons for lack of involvement.

Each municipality has the municipality council. In municipality council doesn't exist representatives of each Local Community in that municipality. This form of council could be one reason for unequal distribution of financial assistance to local communities.

There is an informal collaboration between geographically connected communities from one of the municipalities because they share a common interest. The initiative to establish cooperation among all local communities could be taken by anyone although we believe it is the responsibility of the municipality. By establishing such governing body the same kind of model will be adopted by other local communities. An example of good practice is municipality Donji Vakuf where the secretary holds monthly meetings with all Local Community representatives at the municipality level where they all discuss issues of each Local Community.

To initiate microeconomic development of one Local Community is very hard and a long process. The way to secure it is to ensure the infrastructure of the community. This project has prepared for the launching of such development.

There are women members of the Local Community council. We have to distinguish between the Local Communities who have active women participants from those who only have women "on paper". We should mention Maglaj where a woman is a deputy president of one Local Community and Dobož which has a number of very active women.

4.5.2

♥♥ Like to see

Progress markers

- Use of forms which offer all the necessary information about the project when applying at the municipality
- Independent planning and implementation of similar projects after the existing one has been implemented
- Taking responsibility for further maintenance of implemented project (current)
- Project product looked upon as participants' „own“
- Increased trust between residents and their representatives through the process of project implementation
- Use of certain format (document) for preparation and implementation of project
- Regular contact with municipality coordinators
- The model of project implementation being used works, makes sense
- Increased participation of women in operations of the Local Community

BIHPEP has offered forms to participants of this project which include all the necessary information about certain project which they will use to apply at the municipality to get financial resources. Participants believe that the forms offered are adequate for use but they are not in compliance with administrative regulation of the municipality. Some municipalities have special forms with information about projects to be used to apply for funding through the municipality.

At each evaluated Local Community, residents look upon project products as their own, because the products themselves led to development of the Local Community and increased the quality of life of their residents. Regardless whether it is a conduit, sewage, road paving, street lighting or construction of stadium, residents are aware of their gain through this project. And that is how they behave toward it.

When it comes to trust between residents and their representatives, representatives have small complaints about residents which they were able to solve through transparency. When product of this project was apparent many residents who did not want to participate financially recognized their mistake and subsequently became involved. Municipality coordinators were involved in all meetings and collaborated with the council.

Participants report that women in the community got involved in project implementation because that was one of the prerequisites. They got involved but not willingly. Participants believe that the reason for that is tradition, or patriarchal environment. One participant states that the responsibility for inactive participation of women in the community lays with women themselves not the men. He emphasised the need to organize workshops where the women could get educated and get more involved in the public life and decision making viable for the community.

4.5.3

♥ Expect to see

Progress markers

- Approval of the concept of joint financing, preparation and implementation of projects by three partners
- To know who to contact at the municipality
- To know where to look for assistance for implementation of projects of joint interest
- To be aware of their rights and responsibilities in the process of implementation of projects of joint interest
- Active participation in selection, preparation and implementation of projects
- To gain experience and knowledge in problem solving of joint interest
- To gain knowledge and skills about all the procedures during project implementation of joint interest
- Selection of projects in accordance with community needs and funds available
- Constant coordination between representatives of three partners during project implementation
- Representative's involvement in decision making
- Transparency during project implementation (documents, lists, everything available)

Focus group participants talk about positive sides of the concept of joint financing of this project, as well as project preparation and implementation by three partners. That way, each resident gives a financial contribution and knows how much the others have contributed. That is why they accepted greater responsibility, greater involvement in project implementation and showed sincerity.

Board representatives state they have good coordination with municipality and many projects they are implementing. They have implemented many projects through applying their project to the municipality which then funds it, and the residents participate. Participants knew who they should contact for assistance in project implementation even before this project because the cooperation with the municipality was previously established.

They are aware of their rights and responsibilities in the process of project implementation of joint interest.

Residents were actively involved in this project. That refers to the following activities: decision making, identifying problems at hand, problem solving suggestions, project writing, democratic selection of projects beneficial for the whole community (through voting), monitoring of project implementation and participation. Active participation in the project requires responsibility which was taken by the residents. Even those who at first did not want to get involved did that after they saw the good sides of the project.

Certain participants have most of all seen this project as educational and then as something that brings direct benefit. Those believe that the objective of this project was to teach them how to work and that the material goods as products of this project were an incentive that came as an encouragement for them to learn how to work on their own. Although they had some knowledge, they learned how to carry out the project from an idea to its implementation at workshops, step by step. They believe they have acquired enough knowledge and skills to carry out certain project on their own. Council representatives consider workshops and seminars to be very beneficial and significant because that is how they decided on the priority of the community which corresponds to its need.

When it comes to coordination between representatives of the three partners and decision making in the process of project implementation, council representatives see it as very useful, regular and open. Communication was satisfactory; they took more sincere approach to agreements, work, organization and meetings.

4.6 MO) municipality officials in the corresponding municipalities

4.6.1

♥♥♥ Love to see

Progress markers

- Coordination between all local communities at the municipality level and joint selection of the project
- Use of forms which offer all necessary information about the project for all projects funded by the municipality
- To establish an office to work with Local Communities as a place for new initiatives, and ideas for positive change
- Enable more participation of the locals in the formal political processes through accepting their ideas and implementation of suggestions and initiatives
- Direct support to participation of women in decision making and work of all local communities
- Prepared project of the joint interest at the municipality level and delivered to the lender or the investment fund

As mentioned at our conversation with council representatives, representatives of municipalities have confirmed that there is a coordination board. Coordination between all local communities does not exist at the municipality level. Collaboration between Local Communities within the municipality still depends on the involvement of the municipality president and the interest of the Local Community president.

Project implemented by the BIHPEP is one of the ways to get residents of Local Communities involved in a formal political process of the whole community. Participation of women in decision making and the work of local communities are insignificant. Women are on lists of candidates for certain leadership positions in the community but after elections they stay on lists and are not mentioned again. There needs to pass time to make progress in this regard as well as education of women so they can take up this role. All local communities that were evaluated are in rural areas so the environment and women's traditional role could be the reason behind inactivity of women.

Not one project of joint interest was submitted to funding organisation or the investment fund at the municipality level.

4.6.2

♥♥ Like to see

Progress markers

- Independent planning, coordination and implementation of similar projects after the current one has been implemented
- Project product looked upon as „own“
- Increased trust between residents, local representatives, and municipality representatives through the process of project implementation
- Approval and use of the same model for preparation and implementation of projects in other Local Communities
- Use of certain format (document) for preparation and implementation of projects of mutual interest
- Constant communication with representatives of local communities after project completion

To accept the model of project implementation as the basis for preparation and implementation of projects of mutual interest Local communities of one municipality are required to submit a work plan each year, as well as to state their needs for the following year. Municipalities have a budget for local communities but it is not equally shared among all Local Communities. Certain Local Communities where presidents take initiative and are in regular communication with municipality more often get funds designated by the budget.

There is a problem in certain Local Communities defined as poor. Financial contribution by the third member i.e. residents is not possible in these Local Communities. In that case residents are able to offer labour (digging, cleaning, cultivating...) as participation in project. In certain Local Communities where there is strong Diaspora, financial participation is possible. The question remains how to create equal distribution of municipality budget to all local communities regardless whether there will be a donor as a third party in the future projects.

Municipality is in a regular contact with representatives of local communities through its offices but there is a difference between those Local Communities that are very active and whose presidents make an effort and apply

for financial assistance and support and other Local Communities that never requested help from the municipality. There is a certain format they use for preparation and implementation of projects at municipality and that is what they use to apply for assistance.

Model of project implementation for the first time implemented by BIHPEP at certain number of Local Communities was seen as very good and it could be used as a good example for the future. Municipality representatives consider it as a positive example of joint collaboration and the financial support of BIHPEP as a very good investment in implementation of concrete activities with a clear result.

4.6.3

♥ Expect to see

Progress markers

- Approval of the concept of joint financing, preparation and implementation of projects by three partners
- Involvement of all human resources in project implementation
- To be aware of responsibilities of municipality during implementation of projects of the joint interest
- Active participation of representatives at meetings in selection, preparation and implementation of projects
- To gain experience and knowledge in problem solving of mutual interest
- To gain knowledge and skills about all procedures during project implementation of mutual interest
- Selection of projects in accordance to community needs and funds available
- Maximum transparency during project implementation (all documentation is available)
- Constant coordination between representatives of the three partners during project implementation
- Municipality representatives are satisfied with project implemented.

The financing concept where there is participation of all three sides (municipality, Local Community residents and donor) perceived as useful and well defined. They believe this is the way to force residents to get into action. Some Local Communities and their representatives are more involved so they can improve conditions of their Local Community but there are those who are not active at all. Financial participation encourages activism and responsibility of residents. Municipality and its officers were involved in the project as much as their regular duties allowed. They regularly participated in meetings planned by the project and they closely collaborated with BIHPEP representatives and Local Community representative. Selection of priorities was the key point of the project, because it gave the freedom of decision making to residents. Municipality representatives believe that an active resident could initiate change.

Each Local Community which participates in this project (questioned in the process of evaluation) chose priorities for the community, regardless of individual needs.

All documentation was available through information boards at each Local Community where the project was implemented.

4.7 MC) community members/beneficiaries in villages

4.7.1

Project Implementation

Residents of Local Communities were also beneficiaries of the project and a third party in financial participation. They expressed their satisfaction with project implementation and added that the project is most of all well defined and well implemented. By that they mean participation by all sides and monitoring by the Coordination board. Deadlines were met. One of the participants mentioned a similarity between this project and a project he was previously involved in. That previous experience was a good basis implementation of this project. Others state that the quality of this project is in the way it was implemented. Participants also mention participation of residents in implementation as very beneficial. Aside from financial participation residents were involved as follows:

- decision making throughout project implementation
- monitoring of the project.

This form of work and participation by residents of local communities, where the project was implemented, residents name as one of the successes.

In previous projects that were implemented in these local communities there was no participation by residents.

To enable residents to participate in decision making showed as very important segment of project because that is how we earned trust of residents in the project itself and in individuals who were implementing it.

Exception is one Local Community in municipality Jajce, where there is very little trust in the president of this Local Community. Residents believe that it is his behaviour and personality.

We emphasize that the position of a Local Community president or his secretary or other activists is not paid and it is voluntary, which could be one of the reasons for poor behaviour of the president. Another reason is lack of interest of individuals to be presidents and to carry out responsibilities the position requires.

4.7.2 Relevance

What makes this project different from all other projects is direct involvement of residents from the beginning to an end of the project. All participants (municipality representatives, representatives on boards and work groups) emphasize that the residents were champions of the project. They highlight their responsibility during project implementation, residents chose priorities for the community which would be fulfilled through the project, and they made decisions and were involved in project implementation. Residents were direct actors which makes this project different from others. Participants highlight that as a benefit of this project because the residents had responsibility during project implementation, which improved on a quality. Resident identified problems in their communities and through voting picked the most important one and the most significant one for the community, which proves relevance of this project.

4.7.3 Sustainability

When we are talking about sustainability of the project, we are looking at it from two sides. One side is to keep in use what is gained as a result of this project where the other side is make use of knowledge and try to implement other infrastructure which is good for community.

One is for certain, what the local communities gained through this project improved the quality of life of all residents of chosen Local Communities which the residents, municipality representatives, representatives of work group and coordination board are fully aware of.

It is not questionable whether we believe in the project or not, more precisely project products (conduit, sewage system, lighting, stadium, paved road...)

When we talk about use of knowledge in applying and getting funds for future projects in local communities, there are several difficulties that come up.

The format for applying for funds is not identical with the format participants became familiar with and used during implementation of this project. There is a special universal form at the municipality, which should be used. Ones a year presidents of Local Community have to present activities from the previous period (usually at the end of the year) and needs of Local Community for the following period.

Knowledge gained about how to recognize the need can lead to adequate selection of priorities for the infrastructure of the community. This project helped residents realize they can make change and it is all depends on them.

4.7.4 Gender equality

Local communities are in rural areas of B&H. Therefore family roles are defined as traditional. That means that patriarchal conduct is still present in these families.

Project planned for participation of women which was implemented in each one of the Local Communities. Some of them are really active and engage in change in their Local Community, but it is a smaller number compared to those who are inactive and do not want to get involved in the „world of men“.

At workshops we could say that man thought women were better organizers and they would like them to get more involved in the public life of the community. Women seem to be hiding behind house chores and responsibilities over children. Reason for this could be deeply imbedded gender based distribution of work and responsibilities. Although they could get involved in the community, women do not have the habit of fighting for their place in the society. Even older women are against involvement of younger women in activates of the community. Those who do get involved face disapproval by other women, but they do go to them to get information.

5 Overall results of qualitative analysis

In order to assess project and program relevance, an extensive series of in-depth interviews was carried out with boundary partners and other stakeholders. These interviews were transcribed and analysed using specialised software.

5.1 Background

Following the "top-line" report covered in the previous chapter, the researchers metaphorically throw away the focus group guideline and research questions and listen to the transcripts again to look for the stakeholders' own themes. proMENTE uses NVIVO software for qualitative data analysis to identify and present explicit and hidden themes emerging from the interviews. Trained coders read each of the transcripts carefully and gradually build up a list of frequently occurring kinds of statement such as "the project was particularly popular with women". One passage of text can be coded with more than one statement if required. In the first phase of the analysis, the coders look for striking statements which seem to be strong expressions of a particular opinion. These statements are then grouped under a few main headings by the research team working together.

At the same time, all the respondent statements are coded with the respondent's characteristics: boundary or implementing partner, urban or rural residence, age, sex, education level. In this way it is possible to analyse which kinds of statements are primarily made by which kinds of respondents.

These results cast an "alternative" light on how different stakeholders view the relevance and contribution of the project from their own point of view and in their own words. The complete analysis is given in appendix 7.

5.2 Focus groups

Table 1: frequency with which individual themes were mentioned per focus group in qualitative interviews. Higher numbers are printed with a darker background.

Main theme	Sub-theme	Total number of passages	Number of passages per group
Reasons to continue program			
	Improved cooperation of Roma with Council of Roma	3	0.3
	Poor access to media slows down work in the community	7	0.7
	Participants want continuation of program	10	1.0
Results of program			
	Citizens are able to recognise community needs	7	0.7
	Citizens have gained experience and knowledge	52	5.2
	Step towards micro-development	5	0.5
	Improved quality of life	3	0.3
	Municipality more competitive	1	0.1
	Citizens more trusting	19	1.9
	Local ownership of project results	10	1.0
	Project connected municipality and Local Community	23	2.3
	Project implemented successfully	43	4.3

Main theme	Sub-theme	Total number of passages	Number of passages per group
	All project participants satisfied	23	2.3
Cooperation of project partners during implementation			
	Council of Roma not cooperating with Roma organisations	5	0.5
	Good cooperation between municipality and Local Community	16	1.6
	Coordination between all Local Communities in municipality	19	1.9
	Municipality was intermediary	3	0.3
	Cooperation of citizens and municipality	26	2.6
	Lack of cooperation of citizens and municipality	20	2.0
	Coordination between project participants	8	0.8
Good project model			
	Citizens had insight into project	37	3.7
	Citizens actively involved in project	43	4.3
	Project model is good	58	5.8
	Local Community are responsible for prioritising	28	2.8
	Project forms are adequate and appropriate	14	1.4
	Attending project meetings regularly and in good numbers	7	0.7
	Project is well-designed	13	1.3
Involvement of women in the community			
	Women are not active enough	52	5.2
	Women were active in project activities	20	2.0

Interviews were held with 10 different groups.

Table 2: frequency with which references were coded per group, in qualitative interviews. Higher numbers are printed with a darker background.

	Type			Place					Roma?	
	community	community in committee	municipality officials	Donji Vakuf	Maglaj	Doboj	Kisejlik	Jajce	Roma	non-Roma
total focus groups	3	4	3	2	2	1	3	2	3	7
total references	191	384	202	192	170	51	193	171	193	495
references/group	64	96	67	96	85	51	64	86	64	71

So there was a wide range of respondents. The number of statements selected per group was fairly evenly distributed between different respondent groups, though the community members in project committees were more vocal, as were the groups in Donji Vakuf. Roma and non-Roma have about the same number of statements selected per group.

Details of the respondents and the full list of themes with example statements are given in the project-level report.

5.3 Themes

Although the themes discussed the whole of course reflect on the whole the themes of the focus group guideline, the statements are very much the respondents' own.

The most popular themes overall were "project results" and "project model acceptable" themes, both with only positive subthemes, quite evenly distributed between the different kinds of focus groups. There was also a smaller but still substantial number giving (positive and negative) information on cooperation during project, mostly from community members on project committees. There were also quite a few references on women's involvement, which were quite evenly spread between the groups. The smallest theme was "need to continue the project", again with exclusively positive subthemes.

The themes and subthemes are analysed in much more detail, with a more detailed table, in appendix 7, in local language.

6 Conclusions and recommendations

The research team came to the following conclusions and recommendations.

Conclusion	Recommendations
<p>Project model overall</p> <p>The program team have succeeded in establishing excellent contact with all groups of stakeholders. The program is relevant to the needs of the beneficiaries. The small infrastructure projects are meaningful to all participants and provide substantial motivation for participating in the program. This model taps into existing regulations on matching funding and is well accepted by municipalities. The small infrastructure works provide good value for money because the involvement of local people ensures that they meet genuine needs and will be used and accepted. At the same time, decision-making at local community level is strengthened, which makes a real contribution to local democracy.</p> <p>The program model is very well adapted to the specific circumstances of poor local communities; and the program team has continued to adapt it in a flexible and appropriate manner.</p> <p>In particular, the model has been very well adapted to the special situation of the Roma community.</p> <p>However, the situation with women's participation is less satisfactory; although women were included in the projects, it is not clear that they have taken on stronger decision-making roles in their communities. The project in the Roma community does seem to have contributed to greater participation of Roma women in decision-making, which is a very significant outcome in its own right.</p>	<p>The BiHPEP model of Local Communities development can be recommended without significant reservations for further application in similar communities and for development in other kinds of community.</p>
<p>Achievement of objectives.</p>	
<p>The project model succeeded in:</p> <ul style="list-style-type: none"> strengthening co-operation between the Local Community and the Municipality strengthening co-operation between the Local Community representatives and the community members stimulating involvement of all community members in local decision-making making small but significant improvements to local infrastructure which could in the medium term contribute to economic development 	<p>This kind of project model is recommended for stimulating these kinds of local community development</p>
<p>The project did not succeed in strengthening cooperation between different Local Communities in the same Municipality.</p>	<p>Project model would need additional elements in order to achieve this.</p>
<p>Even in the municipalities and Local Communities included</p>	

Conclusion	Recommendations
<p>in the project, there is still a lot of work to be done, for example in stimulating preparation of projects of joint interest at the municipality level.</p>	
<p>Applicability of model</p>	
<p>Overall, the model worked well in every municipality, though there are some indications that it was less successful in Dobož. On the other hand, there are indications there was a relatively high number of active women even from the start in Dobož.</p>	
<p>Participative funding model with 3 selected partners is problematic for communities where community members are so poor that they are not able to participate financially.</p>	<p>Provide participation of community members in the form of their physical involvement as a replacement for financial resources.</p>
<p>Specific issues and lessons learned</p>	
<p>Insight in the project documentation and the project implementation increased trust of the community members for Local Community and Municipality representation.</p>	<p>All future project activities continue to have transparent publication and access to funding and decision-making Information.</p>
<p>Project forms are satisfactory but not the best solution for the project application in the Municipality and for the consequent project implementation.</p>	<p>Uniform documentation should be used for project application in the Municipalities.</p>
<p>Municipal Council does not include representatives of all Local Communities in one Municipality, which makes the communication and equal distribution of the Municipal budget difficult.</p>	<p>Include one representative from each Local Community of one Municipality in the current Municipal Council.</p>
<p>Co-operation between the local Roma Association and the Roma Council is not satisfactory.</p>	<p>Investigate further the reasons for poor cooperation between the local Roma Association and the Roma Council. and if appropriate establish mechanisms to ensure the establishment of better co-operation.</p>
<p>Involving community members in the decision-making results in their wider involvement and responsibility in the project implementation.</p>	<p>Future projects should be designed to include direct project outcome beneficiaries, that is, the community members in the project implementation.</p>
<p>The role of the members in the project, and particularly in partly financing it, results in the feeling of the local community that project outcomes are „their own“.</p>	<p>Direct involvement of project beneficiaries in the project implementation leads to increased responsibility to work, but also to the outcome that is appreciated.</p>
<p>Co-operation between community members and Local Community representatives with the Municipal representatives depends largely on the involvement of the community members and the Local Community.</p>	<p>Local community activities and other project activities should motivate the community members to be active in applying for the projects in the Municipality and to be involved in the implementation of these projects.</p>
<p>Women in rural communities do not support other women in their involvement in activities taking place out of their homes.</p>	<p>Consider increased consciousness-raising and awareness work amongst as many women as possible in the rural communities, regardless of their age, status, etc.</p>
<p>Co-ordination between the local communities within one Municipality is rare and generally dissatisfactory.</p>	<p>Local Community Council could send a request to the Municipal office services to set a meeting twice a year that would be attended by the representatives of all Local Communities in one Municipality to establish co-operation and distribute the</p>

Conclusion	Recommendations
	resources according to their community needs.
Project contributed to the raising of awareness among the community members in relation to the local community development and co-operation with the local authorities.	Implementation of projects with the same model of operation.
Involvement in the project implementation and the organised workshops improved the skills of the community members.	Future projects should have same or similar model of operation that would provide experience and training for the community members.
During the project implementation, community members became introduced with the work of the Municipality and thus this relationship was improved.	Project activities should continue to improve relations between community members and local authorities.
Project beneficiaries, that is, the community members expressed satisfaction with the project model, implementation method and achieved outcomes.	There is a need to organise and to implement more projects with such a model of operation.
To increase the involvement of women in the local community development, they should be trained.	To organise and to implement a number of different types of training events aimed at encouraging and training women to become involved more actively in the community.
One of the project outcomes is increased living standard of the community members.	Implement projects with the same model of operation aimed to improve the living standards of the community members.
Community members have strengthened the trust both among them and between the community members and the local authorities.	To establish trust both among the community members and for the work of the local authorities, there is a need to implement this or similar type of project model.
The project taught community members to recognise the local community needs and to prioritise.	Continue with projects where one segment represents training on recognising the priorities in the community.
The project has initiated activities which could potentially lead to the micro-development of the community.	Micro-economic development depends on the Local Community infrastructure. Any progress and development of infrastructure lead to progress in the micro-economy development.
The situation of women in some of these communities is still poor.	Awareness of women's rights and domestic violence need to be included in the project implementation at a higher level.
In the majority of local communities women are not adequately involved in the local community developmental activities.	Optimise the model to improve the way it involves women.
This project model successfully motivated a number of women to become active.	This or similar type of project model is recommended as a tool to involve more women in the project activities implementation relevant for the community development.

7 Dodatak: predstavljanje kvalitativnih podataka dubinske analize (samo na lokalnom jeziku)

7.1 Rezultati kvalitativne analize

Tabela3: frekvencija koje pokazuju koliko su individualne teme spomenute po fokus grupi u grupnim intervjuima. Najveći brojevi su označeni sa tamnosmeđom pozadinom.

Glavne teme	podteme	Ukupan broj odlomaka	Broj odlomaka po grupi
Potreba za nastavkom projekta			
	Veća saradnja roma sa Vijećem roma	3	0.3
	"Medijska blokada" usporava razvoj zajednice	7	0.7
	Učesnici žele nastavak projekta	10	1.0
Rezultati projekta			
	Mještani su u stanju identifikovati potrebe zajednice	7	0.7
	Mještani su stekli iskustvo i znanje	52	5.2
	Napravljen je pomak ka mikrorazvoju	5	0.5
	Kvalitet života je poboljšan	3	0.3
	Povećana je mjesna konkurentnost	1	0.1
	Povećano je povjerenje kod mještana	19	1.9
	Produkt projekta se doživljava kao "svoje"	10	1.0
	Projekat je povezao opstinu i MZ	23	2.3
	Projekat je uspješno realizovan	43	4.3
	Svi učesnici projekta su zadovoljni	23	2.3
Saradnja partnera tokom implementacije projekta			
	Vijeće roma ne saraduje sa romskim udruženjem	5	0.5
	Dobra saradnja između općine i MZ	16	1.6
	Koordinacija između svih MZ u općini	19	1.9
	Općina je bila posrednik u ovom projektu	3	0.3
	Saradnja mještana sa općinom	26	2.6
	Nesaradnja mještana sa općinom	20	2.0
	Koordinacija između učesnika projekta	8	0.8
Prihvatljiv model projekta			
	Mještani su imali uvid u projekat	37	3.7
	Mještani su aktivni učesnici projekta	43	4.3

Glavne teme	pod teme	Ukupan broj odlomaka	Broj odlomaka po grupi
	Model projekta je dobar	58	5.8
	MZ su odgovorne za odabir prioriteta	28	2.8
	Projektni obrasci su zadovoljavajući	14	1.4
	Redovno i brojno prisustvovanje sastancima	7	0.7
	Projekat je dobro osmišljen	13	1.3
Angažman žena u zajednici			
	Žene nisu dovoljno aktivne	52	5.2
	Žene su bile aktivne u projektnim aktivnostima	20	2.0

Interviews were held with 10 different groups.

7.2 Kvantitativna analiza tema i podtema

			Type			Place					Romi da/ne	
			community	community in committee	municipality officials	Donji Vakuf	Maglaj	Doboj	Kiseljak	Jajce	Roma	non-Roma
total focus groups			3	4	3	2	2	1	3	2	3	7
total references			380	750	398	381	331	102	374	340	374	976
references/group			127	188	133	191	166	102	125	170	125	139
		references per theme per group										
total references per theme		references per theme per subgroup										
Potreba za nastavkom projekta	24	2,4	1	5	2	2	5		4	1	4	2
Veća saradnja roma sa Vijećem roma	3	0,3		0,75					1,00		1,00	
Medijska blokada usporava razvoj zajednice	7	0,7		1,75			3,50					1,00
Učesnici žele nastavak projekta	10	1,0	0,67	2,00	2,00	1,50	1,00		3,00	1,00	3,00	1,00
Rezultati projekta	244	24,4	26	27	22	28	22	19	26	27	26	20
Mještani su u stanju identifikovati potrebe zajednice	7	0,7	0,67	1,25		1,00			0,67	1,50	0,67	0,29
Mještani su stekli iskustvo i znanje	52	5,2	9,33	6,00	6,00	5,50	5,00	5,00	10,33	6,50	10,33	4,57
Napravljen je pomak ka mikrorazvoju	5	0,5		1,25		0,50	1,00			1,00		0,43
Kvalitet života je poboljšan	3	0,3	0,67	0,25	0,67	0,50			1,33		1,33	0,14
Povećana je mjesna konkurentnost	1	0,1		0,25	0,33		1,00					0,29
Povećano je povjerenje kod mještana	19	1,9	1,33	3,75	3,33	3,50	3,00		3,67	2,50	3,67	2,00
Produkt projekta se doživljava kao "svoje"	10	1,0		2,50	2,67	3,50	2,50		2,00		2,00	1,71
Projekat je povezao opštinu i MZ	23	2,3	2,33	4,00	4,00	7,00	5,50	4,00	1,33	1,00	1,33	4,43
Projekat je uspješno realizovan	43	4,3	7,67	5,00	3,67	3,00	3,50	10,00	3,00	11,00	3,00	4,29
Svi učesnici projekta su zadovoljni	23	2,3	4,00	2,75	1,33	3,50	0,50		4,00	3,50	4,00	1,71
Saradnja partnera tokom implementacije	120	12,0	4	21	12	19	17	1	10	15	10	12
Vijeće roma ne saraduje sa romskim udruženjem	5	0,5		1,25					1,67		1,67	
Dobra saradnja između općine i MZ	16	1,6	0,33	3,75		6,00	1,50	1,00				2,29
Koordinacija između svih MZ u općini	19	1,9		4,75	3,67	5,00	6,50		1,00	2,00	1,00	3,29
Općina je bila posrednik u ovom projektu	3	0,3		0,75	4,33	6,00	1,00			1,00		2,00
Saradnja mještana sa općinom	26	2,6	1,00	5,75	2,00		5,50		6,00	1,50	6,00	2,00
Nesaradnja mještana sa općinom	20	2,0	2,67	3,00					0,67	9,00	0,67	0,86
Koordinacija između učesnika projekta	8	0,8		2,00	1,67	2,00	2,50		0,67	1,00	0,67	1,29
Prihvatljiv model projekta	263	26,3	23	33	25	36	34	17	17	34	17	28
Mještani su imali uvid u projekat	37	3,7	3,33	6,75	3,00	10,50	2,00	4,00	1,00	7,00	1,00	5,00
Mještani su aktivni učesnici projekta	43	4,3	5,33	6,75	10,33	10,50	12,00	5,00	5,67	3,50	5,67	7,71
Model projekta je dobar	58	5,8	6,00	10,00	7,00	10,50	10,00	2,00	5,67	9,50	5,67	8,00
MZ su odgovorne za odabir prioriteta	28	2,8	6,67	2,00	1,67	2,50	2,50		1,33	9,50	1,33	4,00
Projektni obrasci su zadovoljavajući	14	1,4		3,50	0,67	2,00	2,50		1,00	2,00	1,00	1,29
Redovno i brojno prisustvovanje sastancima	7	0,7		1,75	0,67		1,00		0,67	2,50	0,67	0,29
Projekat je dobro osmišljen	13	1,3	2,00	1,75	1,67		3,50	6,00	1,67		1,67	1,86
Angažman žena u zajednici	93	9,3	10	11	7	12	8	14	7	9	7	9
Žene nisu dovoljno aktivne	52	5,2	9,67	5,75	3,67	5,00	8,00	14,00	1,67	9,00	1,67	7,14
Žene su bile aktivne u projektnim aktivnostima	20	2,0		5,00	3,00	6,50			5,33		5,33	1,86

7.3 Analiza svih tema prema općini

Segmenti projekta i njegovi kvaliteti su imali različit značaj po gradovima u kojima se vršila implementacija projekta.

Kada se govori o prihvatljivosti modela ovog projekta, učesnici fokus grupe iz Donjeg vakufa i Jajca najviše od ostalih ističu značaj transparentnosti tokom realizacije projekta. Značajna karakteristika ovog projekta za učesnike iz svih gradova, pripadnike romske zajednice i neromske zajednice, jeste aktivno učešće svih mještana u donošenju odluka i implementaciji projekta, ali i model finansiranja sa učešćem tri partnera. U Jajcu se ističe važnost uloge mjesne zajednice u odabiru prioriteta koji su od zajedničkog značaja.

Što se tiče saradnje partnera tokom implementacije projekta, ta vrsta saradnje je zadovoljavajuća u Donjem Vakufu, dok nije posebno istaknuta u ostalim mjestima. Koordinacija između svih mjesnih zajednica je zadovoljavajuća i postoji u Donjem Vakufu i Maglaju, što nije slučaj u ostalim mjestima. Uloga općine kao posrednika u ovom projektu je izražena od strane učesnika fokus grupe u Donjem Vakufu. Zadovoljavajuća saradnja mještana i općine je u Maglaju i Kiseljaku, dok je nezadovoljstvo tom saradnjom izraženo u Jajcu.

Prema izvještajima učesnika fokus grupa u svim gradovima najveći rezultat projekta je taj što su mještani postigli znanje i iskustvo tokom realizacije ovog projekta, a naročito u Kiseljaku. U Donjem Vakufu i Maglaju se ističe značaj povezivanja općine i mjesnih zajednica ovim projektom. U Doboju i Jajcu se posebno naglašava uspješna realizacija ovog projekta.

Potreba za nastavkom ovog projekta ili za finansijskim sredstvima kako bi mještani sami napravili i implementirali projekat je iskazana najviše u Kiseljaku, ali i u Donjem Vakufu, Maglaju i Jajcu.

Kada se govori o angažmanu žena u zajednici, učesnici izvještavaju o njihovom neangažmanu u svim gradovima, a naročito u Doboju. Međutim, u realizaciju ovog projekta žene su se angažovale u Kiseljaku i Donjem Vakufu.

7.3.1 Analiza svih tema prema kategoriji Romi/neromi

Kvalitativnom analizom podataka dobivenih od strane učesnika fokus grupa, uporedili smo prema temama iskazana iskustva pripadnika romske populacije i pripadnika neromske populacije. Općenito gledajući, razlike u izvještavanju o iskustvima na projektu i potrebama nisu značajne, s tim da postoje distinkcije u nekim podtemama.

Kada se govori o prihvatljivosti modela projekta kvalitativnom analizom je pokazano da su i pripadnici romske i neromske populacije slično izvještavali o svom iskustvu. Obje grupe su istakle značaj slijedećih karakteristika projekta: aktivno učešće mještana tokom realizacije projekta i kvalitet modela projekta. Razlike su u tome što su pripadnici neromske populacije više istakli značaj transparentnosti tokom projekta i odgovornosti mjesnih zajednica za odabir prioriteta lokalne zajednice. Pripadnici romske populacije su u odnosu na neromsku više istakli značaj zadovoljavajućeg odziva učesnika projekta na sastancima.

Kada govorimo o saradnji partnera tokom implementacije projekta, razlike u iskustvima su evidentne po nekim subtemama. Iako postoji saradnja mještana sa općinom kod neromske populacije, ta vrsta saradnje je posebno istaknuta i značajna kod romske populacije. S tim da se uspješnost te saradnje ne odnosi na uposlenike općine već konkretno na načelnika općine. Posrednička uloga općine na ovom projektu je prepoznata kod neromske populacije, dok kod romske nije. Neromska populacija je izvijestila o postojanju saradnje između općine i mjesnih zajednica dok ista nije nikada ostvarena kod romske populacije. Ista su iskustva kada je riječ o koordinaciji između svih mjesnih zajednica u općini. Obje grupe podjednako izvještavaju o koordinaciji koja je postojala između tri partnera tokom implementacije projekta.

Generalno gledajući, o uspješnim rezultatima projekta više su izvjestili pripadnici romske populacije u odnosu na neromsku. Ta razlika je naročito evidentna kada je riječ o sticanju iskustva i znanja mještana tokom realizacije projekta. Pripadnici romske populacije su više od pripadnika neromske populacije izvjestili o većoj mogućnosti prepoznavanja potreba lokalne zajednice nakon ovog projekta, o poboljšanju kvaliteta života mještana, o povećanju povjerenja kod mještana, o doživljavanju produkta projekta kao „svoje“ i naročito kada je riječ o izražavanju zadovoljstva svih učesnika tokom i nakon realizacije projekta. Pripadnici neromske populacije su u odnosu na romsku populaciju više istakli značaj povezivanja općine i mjesnih zajednica ovim projektom, kao i uspješnu realizaciju projekta. Jedino su pripadnici neromske populacije izvjestili o pomaku zajednice ka mikrorazvoju uz pomoć ovog projekta i povećanju mjesne konkurentnosti koja je rezultat ovog projekta.

Obje grupe su izrazile potrebu za nastavkom ovog projekta ili nekog drugog projekta koji bi imao isti ili sličan model organizacije i realizacije. Ova potreba je veća kod pripadnika romske populacije u odnosu na neromsku populaciju. Pripadnici romske populacije su istakli i želju za unaprjeđenjem saradnje između roma i Vijeća roma, dok su pripadnici neromske populacije istakli problem postojanja "medijske blokade" koja osiromašuje njihovu zajednicu i po pitanju koje bi se trebalo nešto poduzeti.

Kada je riječ o angažmanu žena u zajednici, postoje razlike u izjašnjavanju pripadnika obje grupe na ovu temu. Pripadnici obje grupe su istomišljenici kada je riječ o potrebi zajednice za angažmanom žene, ali su razlike kada se

govori o trenutnoj situaciji. Pripadnici neromske populacije su izvijestili o nedovoljnoj angažiranosti žena u zajednici. Angažman postoji, ali je nedovoljan. Pripadnici romske populacije izvještavaju o neangažmanu žena u zajednici, dok je na ovom projektu njihova aktivnost i učešće u realizaciji projekta bila značajna.

7.3.2 Analiza svih tema prema grupama na koje se odnosi

7.3.2.1 Prihvatljiv model projekta

Kada je u pitanju *model projekta*, učesnici fokus grupa su raspravljali o načinu finansiranja projekta gdje su uključena sva tri partnera. Ovakav način finansiranja je uglavnom zadovoljavajući za sve tri strane i često se navodi kao prednost ovog projekta.

Mještani uglavnom prihvataju ovaj model finansiranja. Adekvatan je za one koji su u mogućnosti da izdvoje određenu sumu novca i smatraju ga potrebnim za poticanje mještana za aktivno uključivanje u izgradnju lokalne zajednice. S druge strane, neki mještani nisu uopće u mogućnosti da finansijski participiraju tako da im shodno tome ovakav model ne odgovara. Ali, spremni su umjesto finansijske participacije učestvovati vlastitom radnom snagom.

„Ja bih da se organizujemo mi u mjesnim zajednicama i da se organizuje opština gdje se uključuje i, naravno, međunarodna organizacija, donatorska, jer u tom slučaju imaju povjerenja svi jedni u druge. E sad, prvo treba organizovati narod, pa onda da tražimo od opštine, i naravno onda tražiti i donatora u saradnji sa opštinom. Ja mislim da je to jako dobar model i da treba nastaviti tako... i da bogdo ima još projekata takvih da se vidi koja mjesna zajednica radi, na koju je dovoljno uticala ta edukacija i ova organizacije ... i da se tako nastavi.“

„Do sada je ovo bio najbolji način, jer ljudi više ne vjeruju nikome, ni opštini, ni nama koji radimo u tim odborima... i ovo je baš bio pravi način da se dobije povjerenje od ljudi, jer su ljudi mogli znati sve što ih zanima, mogli su se uključiti u ovo.“

Mještani koji su bili uključeni u koordinacione odbore ističu značaj ozbiljnosti pristupa partnera tokom realizacije projekta. Ističu i važnost organizacije rada kao i planiranog učešća i odgovornosti partnera.

„Što se tiče organizacije, za mene je ovo najbolji način finansiranja. Svaki građanin tačno zna koliko sredstava se ulaže, i ne može kasnije biti nekih polemika oko toga gdje je novac otišao.“ „Od samog početka je planski urađeno, ja sam prezadovoljan. Sve je išlo kako treba, i dalje se radi na tome.“

Koordinatori u općini koji su na ovom projektu bili jedan od partnera, izvještavaju samo o pozitivnim iskustvima kada je riječ o modelu projekta. Ovakav model rada je po njima prihvatljiv jer su prije svega mještani direktno uključeni u donošenje odluka važnih za zajednicu, produkt projekta je koristan za njegove korisnike, odnosno, mještane i ovakvim radom se povezuju mještani i odgovorni na vlasti, stvara se veće povjerenje i poštovanje i unaprjeđuje saradnja, a samim tim i lokalna zajednica.

„Ovdje se igralo maksimalno pošteno, urađene su one kuće koje trebaju, urađeni su oni infrastrukturni objekti koji trebaju i na kraju je i sa mjesnim zajednicama napravljen jedan kvalitetan dogovor, oni koji mogu ispoštovati to što traže organizacije, koji se mogu organizovati, koji mogu napraviti projekat i na kraju ga realizovati u višu strukturu.“

„Ja bih bilo koji projekat po ovom principu radio. I ako nas se ikada bude pitalo, ja bih predložio ovaj model.“

„Projekat je dobro osmišljen“ je fraza koja se često koristila od strane učesnika fokus grupa. Pod tim se podrazumijeva, prije svega, način na koji je implementiran projekat, a koji je značajan za cjelokupnu zajednicu, zatim motiviranje mještana da doprinesu unaprjeđivanju zajednice svojim uključivanjem ili radom, sama organizacija i način rada koji su nužno zahtijevali ali i omogućavali saradnju partnera i unaprjeđenje kvalitete življenja mještana. Najveća prednost projekta je što je osmišljen na način da korisnici produkta projekta tj. mještani direktno učestvuju u definisanju potreba lokalne zajednice i u odabiru prioriteta za rad. Na taj način, neminovan je uspjeh projekta i zadovoljstvo njegovih korisnika tj. mještana.

Mještani su prepoznali značajnost ovog projekta u tome što su se oni sami mogli više uključiti u rad i doprinos lokalnoj zajednici. Prema njima projekat je koristan i dobro osmišljen. Mještani iz siromašnijih sredina bi jedino promijenili ustanovljenu finansijsku participaciju mještana s tim da su spremni učestvovati svojim radom.

„I ja bih rekao samo jedno sve je dobro, ali seljak nema para. Znači, treba više nevladine organizacije da ulažu, i treba više opština, a seljaku čovjeku meni - ako šta mogu uradit, nemoj tražit novac, jer ja nemam novac.“

Mještani koji su bili uključeni u koordinacione odbore su zadovoljni načinom na koji je koncipiran projekat, a koji je uvezao mještane, mjesne zajednice i općinu.

„Tu prije svega moram istaći da je projekat bio dobro osmišljen, bio je dobro praćen. I, na kraju, moram reći da su svi rokovi koji su bili predviđeni proteklim memorandumom o razumijevanju bili ispoštovani. Mjesna zajednica je odgovorila na vrijeme. Općinske organizacije su također odgovorile na vrijeme.“

„Ovaj projekat je dobar što se tiče načina realizacije. Nijedna humanitarna organizacija koja je do danas dala donacije, nije radila na ovaj način.“

Koordinatori u općini ističu značaj onoga što je donator ponudio i to ne samo mještanima lokalnih zajednica, već i šire (mjesne zajednice, općina). Dobit od ovog projekta, kako većina koordinatora u općini izvještava, nije samo u izgradnji infrastrukture, već i u povećanju povjerenja i razumijevanju mještana kada su u pitanju potrebe drugih.

Mjesne zajednice su se angažovale na ovom projektu i bile su uključene u donošenje odluka. Značaj takve aktivnosti je prepoznat od strane koordinatora u općini jer je upravo ista unaprijedila njihove odnose.

„Drago mi je što su ovog puta mjesne zajednice same odlučile o svojim prioritetima, a ne da su, recimo, dobile instrukcije od nadležnih ustanova i institucija...“

„Volio bih da se taj projekat nastavi, on je zaista pokazao dobre rezultate, a ujedno ovo budi te ljude u mjesnim zajednicama, da što više učestvuju, ne da neko nešto za njih odradi, nego da oni sami odluče o nečemu što će se raditi.“

Koordinacioni odbor mještana je bio uključen u donošenje odluka o tome šta je najvažnije uraditi. Uz pomoć edukacije organizatora, isti su mogli donijeti odluku adekvatnu za cijelu zajednicu.

„Za sve se pitala mjesna zajednica i gdje će raditi, i što će raditi, i kako će raditi. Oni su sa nama imali sastanke i mi smo pravili taj plan i program šta sve raditi i kako raditi.“

Kao što je već navedeno, jedna od većih prednosti ovog projekta je što su mještani aktivno učestvovali u njegovoj realizaciji. Mještani izvještavaju da se njihovo učešće ogledalo u identifikaciji potreba u lokalnoj zajednici i izboru potrebe čije je rješavanje prioritarno. Na ovaj način su se više uključili nego na prijašnjim projektima lokalne zajednice. Povećanom samoinicijativom mještana povećana je i saradnja sa nadležnim organima vlasti.

„Dok smo radili na ovome bili smo jednostavno spojeni i mogu reći da i sada ima ljudi da su zainteresovani hoće li biti nešto ovako slično, poput ovoga, jer ovo je stvarno bilo realno.“

Mještani koji su bili aktivisti koordinacionog odbora također ističu značaj aktivnog učešća mještana na ovom projektu. Do sada nisu imali slična iskustva, iskustva da su građani „nosioci aktivnosti“ i direktno odgovorni što olakšava implementaciju projekta.

„Kod PEP-ovog projekta, razlika je bila u tome što su građani bili od početka do kraja direktno uključeni. Znači, to je ta suština i to je ta razlika. Neki raniji projekti su bili implementirani od strane mjesne zajednice; znači, bilo je uključeno rukovodstvo mjesne zajednice. Međutim, ovaj put, u ovom projektu, bili su uključeni direktno građani. Oni su bili nosioci aktivnosti.“

Koordinatori u općini ističu da je ovaj projekat ujedno bila i škola učenja o demokratiji kada se govori o donošenju odluka. Također su mještani naučili da oni trebaju da iniciraju promjene i da se više angažuju. Većim angažovanjem

moguće je ostvariti bolju saradnju sa općinskim uposlenicima. Nakon ovog projekta mještani su nastavili sa svojim angažmanom za unaprjeđenje lokalne zajednice.

„Poredeći neka iskustva iz ranijih perioda, ovdje je bilo razlika između nekog drugog projekta i ovoga i ogledale su se u slijedećem: sami građani, preuzimaju odgovornost prilikom donošenja odluka i implementacija projekta je onda lakša. Da ne bude pitanja „ko je to odlučio da to tako bude?“. Tu se ogleda prednost ovog projekta.“

Transparentnost koja je bila ujedno i uslov za realizaciju projekta je za mještane bila pomoć za ponovno uspostavljanje povjerenja ka drugima. To povjerenje bilo je poljuljano zbog prijašnjih projekata kojima se puno obećavalo, a malo je realizovano. Ovakvim sistemom rada, mještani su imali sve potrebne informacije o realizaciji projekta, znali su da je njihov novac iskorišten kako treba i stvorilo se veće povjerenje među njima ali i prema organima vlasti.

Koordinacioni odbori mještana govore o pozitivnim iskustvima upotrebe oglasne table na kojoj su svima bile dostupne informacije o realizaciji projekta. Napominju, da do sada nije bio slučaj da je sve bilo ovako javno i da je to svakako potrebno i neophodno za rad na budućim projektima. Ovakav način rada je podstakao čak i one koji su sumnjali da se uključe u projekat.

„Do sada se nije radilo toliko transparentno. Ovaj put su građani imali uvida u sve. Znači, građani su prisustvovali i edukacijama i zborovima i implementaciji, na kraju, oni su dali i dio novca za svoje projekte. To je sigurno najbolji način za to.“

„Da, građanin je učestvovao, dao je svoja sredstva. On je to gledao cijelo vrijeme, dao je svoja sredstva, vidio je da je to dobra stvar, i stekao povjerenje u ljude koji vode ovu zajednicu. Mislim da se tu razvilo povjerenje.“

„Te oglasne table su se pokazale ekstra dobre. Neki koji nikad do sada nisu dali pare, sad su ih dali, jer se sada znalo ko je dao, a ko nije.“

BiHPEP je ponudio učesnicima obrasce za projekte i edukovao ih za njihovo korištenje. Mještani u koordinacionim odborima smatraju obrasce zadovoljavajućima i većina ih planira koristiti.

„Ja sam optimista. Po meni je to uredu, mi smo tako isto radili na onim radionicama. Mislim da je to zadovoljavajuće, i da se može podnijeti. Tu sve lijepo piše; kome, šta kako.“

„Znali bi ispuniti formulare zahvaljujući ovoj organizaciji, jer su nas oni uputili na to i čak su nam dali primjerke kako bi trebalo to da izgleda.“

Većina koordinatora u općini je prepoznala korisnost ponuđenih obrazaca i uglavnom ih koriste, neki uz doradu ili prilagodbu postojećim.

„Koriste, ali uz doradu i uz vlastite metode ... Pa, uz doradu da. Imamo i mi svojih metoda, ali pokupimo ono što valja od vas i malo mi...“

7.3.2.2 Saradnja partnera tokom implementacije projekta

Većina učesnika fokus grupe se slaže da je postojala stalna koordinacija između tri partnera (mještani zajednice, koordinacioni odbor mještana i koordinatori u općini) na ovom projektu.

„Da, naravno da su saradivali. To su na kraju isti ljudi.“

Kako je već navedeno, aktivno učešće, transparentnost i uspješan tok realizacije projekta je povećao kod ljudi povjerenje, a samim tim i unaprijedilo saradnju.

Jedan dio učesnika fokus grupa su govorili o uspješnoj saradnji mjesne zajednice sa općinom. Pojedini mještani izvještavaju o dobroj saradnji s općinom.

„Sa općinom je dobra suradnja. Općina nam je pomogla i što može, pomaže nam.“

Ali isto tako vrlo je značajan angažman mjesne zajednice koji po nekim učesnicima nije baš najbolji.

„Mi smo dobili i neki kompjuter i imamo prostoriju gore u školi, gdje bi mogli da napravimo naš ured, da pečat nekom damo da ovjerimo nešto... ali mi ništa... to je, znači, neaktivnost i predsjednika i nas koji smo tu.“

U nekim općinama, mještani u koordinacionim odborima izvještavaju o uspješnoj saradnji između mještana i općine. Ta saradnja je unaprjeđivana godinama i već se vidi pomak.

„Imamo jako dobru saradnju. Mi smo kod PEP-a ispunjavali jedan upitnik o tome kakva je saradnja između mjesnih zajednica i općine. Ko je god imalo iskren i pošten, kazat će da je saradnja jako dobra. Takvo je bilo jedno pitanje u tom upitniku...“

„Kakvu god pomoć tamo zatražimo, oni nam izadu u susret.. Uvijek to sve dobijemo.“

Ta saradnja se u nekim općinama ogleda i u tome što se za mještane organizuju edukacije na razne teme.

„Imali smo mi edukaciju ... Pa to su držale neke razne organizacije, bili su tu i općinari... bile su tu i neke humanitarne organizacije, ljudska prava i slično. Ja sam prisustvovao na par takvih radionica. Tu se govorilo o pravima građanima, pravima mjesne zajednice, pravima općine... ovdje su bile te radionice, ja sam prisustvovao na njima, i te radionice puno znače. Ja do tada nisam ni znao da imam pravo otići u općinu i predati zahtjev da vidim kako posluje općina ili MUP, ili neka firma. Ja to nisam znao. Ali smo na tim radionicama educirani, tako da sad znamo te stvari.“

Ali, evidentni su i primjeri nesaradnje općine sa mještanima.

„Ja sam pokušao da dođem do načelnika, ali nisam uspio. Najavljiavo sam se par puta, ali ne možeš doći do njega i odustao sam.“

Mnogi su razočarani u odluke općine kada su u pitanju novčane donacije.

„Ja mislim da iz općine nema nekog podsticaja da bi se vraćalo na selo. Jer ljudi koji se vrate, najčešće se pokaju. Evo na primjeru gdje se radi ulična rasvjeta na stadionu, a tu nema troje djece da živi... a u Barevu ima stotinu djece i ne radi se ništa. To su ti odabiri. I nama je svima jasno kako se to radi.“

Kada se govori o saradnji mjesne zajednice i općine tokom implementacije ovog projekta mještani izražavaju zadovoljstvo.

„Bila je dobra saradnja i sa donatorima i opštinom, tako da je urađeno u onom vremenu predviđenom, urađeno je dosta dobro, prilično kvalitetno, tako da smo mi prezadovoljni. Projekat je uspio. Vrijedilo nam je to i tako...“

Mještani u koordinacionim odborima izvještavaju da ova saradnja umnogome zavisi od aktivnosti i inicijacija samih mjesnih zajednica, jer je iskustvo pokazalo da oni koji su aktivni i koji traže pomoć uglavnom je i dobiju.

„To je tako. To je slučaj i sa svim mjesnim zajednicama koje su aktivne, koje učestvuju u programima, i koje su uopće prisutne. To su one mjesne zajednice koje svaki dan ustrajavaju na nekom problemu. Te mjesne zajednice će zasigurno uvijek imati prioritet prilikom dodjele neke pomoći. Vlast daje onoliko koliko mora.“

Mjesne zajednice koje saraduju sa općinom naglašavaju da aktivno rade na traženju pomoći od općine i da ulažu u projekte, a vlast je uvijek spremna da odgovori i pomogne.

„Mi također možemo potvrditi da imamo dobru koordinaciju sa općinom. Imamo puno projekata koji se implementiraju uz sufinansiranje mjesnih zajednica. Imamo pristup budžetu općine. Mi kandidujemo svoje projekte. Građani ulažu sredstva, a općina sufinansira projekat i on se realizuje. Više projekata je realizovano na taj način. Na nivou mjesne zajednice, odgovorno tvrdim zato što imam uvid u to, građani imaju podršku od strane općinske vlasti.“

Većina učesnika je upoznata sa procesom ostvarivanja saradnje sa općinom, odnosno, znaju kome da se obrate. Smatraju da su dobri i potrebni projekti na kojima mjesna zajednica i općina saraduju jer se na taj način može doprinijeti zajednici, a ne ličnoj koristi pojedinca. Ovaj projekat je dobar primjer te saradnje.

„To je sigurno najrealnija stvar...uvijek pojedinci mogu lobirati kod načelnika da se uradi nešto samo njima. To ovaj put nije bilo moguće.“

Koordinacija između svih mjesnih zajednica unutar jedne općine je prema riječima većine učesnika na nezadovoljavajućem nivou. Rijetki su slučajevi da takva vrsta koordinacije postoji.

Mještani iz koordinacionih odbora izvještavaju da je takva vrsta saradnje rijetka, čak i kod mjesnih zajednica koje su geografski blizu. Kao razlog tome najčešće navode problem što nemaju svog predstavnika u općinskom vijeću te su zbog toga najčešće izostavljeni kada je u pitanju dobivanje sredstava od općine.

„U mojoj mjesnoj zajednici nema niko da je član općinskog vijeća.“

„To zavisi od političke partije. Neka partija ima 10 vijećnika, neka jednog ili nijednog. Neki nemaju pravo glasa.“

„Mi imamo mjesnu zajednicu s kojom graničimo, ali nikakve saradnje nemamo. Mi smo tri puta veći od njih, a oni su tri puta više dobili sredstava od općine nego mi. Razlog je što su svi oni u općinskom vijeću i naravno da su oni dobili. To je tako i u vlasti i svugdje.“

Mještani romske zajednice nemaju nikakve saradnje sa mjesnom zajednicom, dok je saradnja sa općinom, tačnije sa načelnikom općine, više nego zadovoljavajuća.

„Ta mjesna zajednica uopšte ne funkcioniše sa nama. To je ocijenio i načelnik i nas trojica iz komisije, nas nikada nisu pozvali.“

Saradnja između vijeća roma i lokalnog romskog udruženja ne postoji. Mještani izražavaju nezadovoljstvo jer ih predsjednik vijeća roma nikada nije posjetio niti inicirao bilo kakvu vrstu saradnje.

Što se tiče mogućnosti povezivanja mjesnih zajednica u jednoj općini mještani iz koordinacionih odbora smatraju da je to nemoguće.

„To je nemoguće. To bi bilo ispravno i mi bi to voljeli, ali nema od toga ništa.“

„Niko nije ništa takvo ni organizovao.“

Ali, neki od njih smatraju da je takva vrsta saradnje neophodna i imaju prijedloge.

„... razmišljao sam da predložim, da dam neku inicijativu, da vijeće mjesne zajednice zatraži od općinskih službi da nam svakih 6 mjeseci, a po mogućnosti i češće, obezbijedi jedan sastanak sa svim predstavnicima vijeća mjesnih zajednica, da na tom sastanku budu prisutni službenici općine, i po mogućnosti načelnik. Na tom sastanku bismo trebali pričati o tome koja mjesna zajednica nikada nije dobila nikakvu pomoć, ili kojoj bi pomoć bila najpotrebnija. Zašto neke mjesne zajednice ne bi mogle dostići one koje su malo razvijenije?! U mojoj mjesnoj zajednici, ja sam daleko otišao. Zašto se nekada ne bismo odrekli nekih sredstava ili nekih kapitalnih ulaganja kako bi neka mjesna zajednica koja je stvarno nerazvijena mogla imati neku korist?! Na primjer, da se otvori neka farma ili da se na bilo koji drugi način pomogne. ... Ali, svakako se slažem da se treba održati jedan otvoreni sastanak, pa neka na njemu bude i sukoba mišljenja. Ali, važno je da pričamo i da dođemo do nekog dokumenta koji će biti obavezujući za sve učesnike. ... To može inicirati i jedna mjesna zajednica. To može inicirati i služba. To može jednostavno uraditi bilo ko.“

Neki koordinatori u općini izvještavaju o postojanju koordinacije među mjesnim zajednicama koje su geografski povezane.

„Postoji. Ove geografski vezane mjesne zajednice pogotovo, oni se dogovaraju i ako su od interesa projekat za jednu ili više zajednica rade zajednički.“

Dok većina koordinatora u općini izvještava da takva vrsta koordinacije izostaje.

„U ovom sazivu opštinskih vijeća, gdje su delegati samo jedne političke stranke, vrlo je mala ta saradnja i koordinacija. Drugo nemaju ljudi infrastrukture. Ne znam da li i jedna mjesna zajednica ima prostorije u kojima može raditi. ...Saradnja je slaba i mi se ne možemo time pohvaliti ... Ali, generalno, ne možemo se pohvaliti sa koordinacijom među lokalnim zajednicama.“

Što se tiče učešća općine tokom implementacije ovog projekta, prema riječima nekih koordinatora u općini, njihova uloga je bila posrednička. Zadaci općine su bili jasno definisani ugovorom. Općina je osigurala svu tehničku dokumentaciju potrebnu za realizaciju projekta.

„Općina se javlja kao posrednik u ovim projektima. Predstavnici mjesne zajednice, tj. stanovništvo određuje prioritete. U tome je razlika. Znači, opština nije imala ništa s tim prioritetima, s tim što opština angažuje svoje službe, koje pripremaju tehničku dokumentaciju. S tim, opet što i predstavnici mjesnih zajednica angažuju svoje ljude u izradi tih projekata.“

Većina mještana u koordinacionom odboru je izvijestila o dobroj saradnji sa općinom tokom realizacije ovog projekta.

7.3.2.3 Rezultati projekta

Mještani su izrazili zadovoljstvo ne samo po pitanju modela projekta već i po pitanju uspješnosti njegove realizacije. Mještani su zadovoljni da su imali priliku da učestvuju u odabiru prioriteta na kojem će se raditi i što je produkt ovog projekta koristan za cijelu zajednicu. Značaj produkta projekta je u tome što se mještanima obezbijedila osnovna egzistencija gradnjom infrastrukture, ali i što je unaprijeđen kvalitet življenja u zajednici iskustvom i znanjem koje su stekli na radionicama i tokom realizacije projekta.

„Čuo sam da jedan čovjek dugo nije htio platiti zadnju ratu. Tek kad se počeo postavljati asfalt, on je tad dao novac. Malo je zatezao, to je malo ters od čovjeka. Kad se sve završilo, on je sjeo u auto, provozao se naseljem, i rekao komšiji kojeg je sreo usput: „A jesam i ja bio budala... da se ovo nije napravilo, ja ne znam da li bih još htio ovdje živjeti. Vidi šta se sve napravilo za mojih 200KM! ja sam za 2 minute došao iz Torlakovca!“

Mještani u koordinacionim odborima izvještavaju da je projekat postigao svoje rezultate i da se radilo o više njih. Pored izgradnje potrebne infrastrukture, mještani su postali više zainteresovani za uključivanje u lokalnu zajednicu jer su sa ovim projektom shvatili da je njihovo učešće u razvoju zajednice značajno. Prema njima, u budućnosti je potrebno za koristiti i koristiti će ovakav model rada za unaprijeđenje lokalne zajednice.

„Znači, ovaj projekat je, osim spomenute koristi, rezultirao i time da su građani zainteresovani, i da dolaze u mjesnu zajednicu po informaciju.“

„Zato i mislimo da je ovaj projekat bio ekstra, jer se nije politika miješala u njega... I dobro je odrađen. Uključeni su mještani, bez obzira na nacionalnost i na stranke i sve to, nego mještani koji tu žive. Kod nas je miješano muslimani i Hrvati, ali je bilo glasanje...“

Koordinatori u općini smatraju da je ovakav projekat doprinjeo razvoju svijesti kod mještana kada je u pitanju razvoj lokale zajednice i saradnje sa organima vlasti. Također, učešće svih građana u njegovoj realizaciji i edukacije su kvaliteti ovog projekta. Iskustva stečena na ovom projektu su za većinu jako korisna i namjeravaju ih koristiti u budućnosti.

„Da, ovaj projekat je uspješniji i u finansijskom smislu zato što je postojala edukacija samih građana i ovo je prvi takav projekat da svi građani učestvuju... i više ciljeva je uspjelo ovim projektom...“

Učesnici ovog projekta su izrazili svoje zadovoljstvo po pitanju modela projekta, ostvarene i unaprijeđene saradnje i postignutim rezultatima. Zadovoljni ovakvim načinom rada i rezultatima, većina mještana je zainteresovana za još ovakvih projekata.

„Većina ljudi je podržala ovaj projekat, i većina ljudi pita da li će biti išta ovako slično. Svi su zadovoljni sa ovim.“

Mještani u koordinacionim odborima također prenose pozitivna iskustva mještana po pitanju ovog projekta. Mještani bi voljeli da se ovakav projekat nastavi.

„Kod nas je asfalt dobro napravljen, sve je to još novo. Gledajući situaciju i u državi, i u kantonu, i svugdje, vrlo je teško iznaći sredstva. Najteže je tražiti sredstva od građana. Samim tim, pripreme su jako teške... Pripreme su teške, svijet ne radi, i svi samo govore da nema. Kao da nisu svjesni koliko će to biti dobro za sve kad se napravi. Neki ljudi su zatezali, i nije to baš bilo jednostavno. Međutim, kad ih sad pitaš je li im bolje danas ili prije projekta, svi će reći da je bolje danas. Reći će da bi i zadnju kravu prodali, samo da se to uradi. Građani su prezadovoljni, i sad je ljepota.“

Svi učesnici ovog projekta svjedoče o poboljšanju kvaliteta života mještana. Mještanka romskog naselja ističe:

„Pa, imam kuću. Imam i dva fina sina, imam snahu, imam unuku; imamo svoju kuću. Odijelili smo se. Živjela sam u očevoj kući sa starim ocem. Ta kuća nije bila ni... dovoljna za život. Sad imamo svoju kuću, eto... promijenilo nam se, jašta radi. Puno toga se promijenilo. Zadovoljna sam, zahvaljujem se svima.“

Povećanje povjerenja kod mještana je evidentno. Odnosi se na povjerenje među mještanima, ali i povjerenje mještana prema organima vlasti. Neki učesnici navode da je ovaj projekat zblžio ljude, da im je vratio samopouzdanje da su bitan član svoje zajednice i da mogu svojim uključivanjem unaprijediti kvalitet života i života zajednice.

„Povećano je povjerenje kod mještana“ „Sada postoji veće povjerenje i kod samog stanovništva.“

„Nekako je zblžio ljude. Zblžio je ljude iz sela, iz drugih mjesnih zajednica, iz općine, da dođu i da popričaju o problemima. Sve se dogovorom može uraditi.“

„Jest; ljudima je vraćeno samopouzdanje. Moral kod ljudi je podignut. Nije malo nego dobro. Osjećaju da nisu napušteni.“

Koordinatori u općini dodaju i da se ovakvim načinom rada prevazišla nacionalna barijera.

„Nama se jako to dopalo, ne znam kako je u drugim općinama obuhvaćenim tim projektom, ali mi smo imali specifična područja, tamo gdje je i ovo bih naglasio - višenacionalna sredina, gdje ima otprilike pola Bošnjaka, pola Hrvata. Kada su ljudi prepoznali svoj interes, tada nema više nacionalne „borbe“. Kada su oni to prepoznali, na području šire mjesne zajednice, nije više bilo nekog nacionalnog predznaka. I to me je posebno zadivilo, a bio sam prisutan na svim tim sastancima. I to mi je bilo posebno drago što se nije moglo primijetiti da je bilo nekih problema i baš je sve bilo i nacionalno izbalansirano.“

Mještani su ovim projektom stekli iskustvo i znanje po pitanju projektne organizacije i implementacije. Smatraju radionice vrlo korisnim i da im je ovaj projekat bio „dobra škola“ te da će stečena iskustva i znanja moći iskoristiti za naredne projekte. Jedina prepreka bi mogle biti finansije.

„Kad procijenimo da možemo dobiti sredstva od opštine, u svakom momentu smo spremni napraviti projekat. Imamo sad i ljudi koji znaju napraviti takav projekat i naučili su i mogli bi to sami, ako procijenimo da možemo dobiti sredstva.“

„Naučili smo kako voditi neki projekat od ideje do realizacije ... to ja tako zovem. Znae, prvo ide ideja, onda se ide sve korak po korak.“ „Naučili smo puno o tome kako se treba organizovati i kako voditi projekte.“

Koordinatori u općini također smatraju da su mještani sada osposobljeni da nastave sa projektnim aktivnostima i oni su im spremni pružiti pomoć u tome.

„Spremni su i hoće oni to. Ali, naravno, uvijek je dobro da je neko tu, ne samo finansijski, nego neko, primjera radi iz općine, koji će malo kanalisati sve to. Jer ima puno želja.“

Učesnici projekta izvještavaju da se produkt projekta od strane mještana doživljava kao svoje. Razlog tome jer je taj produkt nešto što im zaista koristi i što im je povećao kvalitet života. Mještani se međusobno potiču na očuvanje istog, ali i dalje unaprjeđivanje.

„Ma, kako da neće. Evo primjer. Sad ako ja ostvarim preko PEP International neki životni san koji ima svaki normalan čovjek, da imam kuću, i sada odjednom neko to ispuni i da ti ključ u ruke i da ja to uništim. Normalno da smatram da je to moje i ostvarenje životnog sna.“

Koordinatori iz općine tvrde:

„Oni su svjesni jer su imali naprimjer ranije problema, sad da li je to imalo veze sa vodom, bila je nečista voda, pa su imali neke žutice. Sad imam osjećaj da čuvaju i vodu i ono što je za zdravlje veće više, vjerovatno su kroz ova predavanja, seminare spoznali da možeš sačuvati zdravlje ako se očistiš, ako si, da ne kažem...i to oni sigurno čuvaju kao baš svoje. Nisu da unište i ostalo ... to se tako doživljava jer su mještani učestvovali u izgradnji i učestvovali svojim vlastitim sredstvima, i svojim fizičkim radom i svojim odlučivanjem...“

Kada se govori o mikrorazvoju zajednice, evidentno je da se sa ovim projektom napravio pomak u tom smjeru, ali učesnici ne mogu tvrditi ništa više, osim da je zaista povećan kvalitet življenja.

„Ma ima nekog pomaka, ali to je jako malo.“

Ovim projektom je povećana je mjesna konkurentnost. Mještani u koordinacionim odborima izvještavaju o povećanoj zainteresovanosti za informisanjem o projektima i učešćem.

„U svim mjesnim zajednicama je urađeno nešto... To je povećalo tu neku mjesnu konkurentnost. Eh, sad, ako se ide na zborove na kojima ljudi prezentiraju ono što bi se trebalo raditi, ljudi imaju veći interes da dođu na zborove, kako bi kandidovali ili eventualno inicirali rješavanje nekog njihovog problema. Mislim na neki problem iz njihovog naselja. U Kosovu smo asfaltirali put u jednom naselju, i koristi ga 150 domaćinstava. A Kosova ima 570 domaćinstava. Budući da smo mi implementirali jedan takav projekat, svi su došli da se informišu o tome kako je to realizovano. Oni onda iskažu volju i spremnost da se i sami uključe u takve projekte, i da na isti način učestvuju u njima. Znači, ovaj projekat je, osim pomenute koristi, rezultirao i time da su građani zainteresovani, i da dolaze u mjesnu zajednicu po informaciju.“

Evidentno je prema riječima većine učesnika da je ovaj projekat unaprijedio saradnju između općine i mjesne zajednice.

Prema riječima mještana

„Sada postoji veće povjerenje između općine i mjesne zajednice. Povjerenje je poraslo i kod stanovništva. Postoje rezultati. Sve je urađeno. Da nije bilo povjerenja, vjerovatno ne bi bilo ni rezultata.“

Mještani u koordinacionim odborima smatraju da je ovaj projekat zbližio mještane i njihove predstavnike na vlasti.

„Ta organizacija je uspjela da nas malo zbliži; sad se to sve mijenja. Sad znamo kako se rade ti projekti, kako nešto možemo aplicirati u općini, i to je dobro. Prije je to sve bilo jako slabo. Najčešće se sve rješavalo po stranačkoj liniji. Sad više nije tako, sad je puno bolje.“

Koordinatori u općini smatraju da je saradnja sa mještanima poboljšana ovim projektom jer su mještani bolje upoznati sa radom općine. Samim tim unaprijeđena je i komunikacija među njima.

„Bolje su upoznati mještani i znaju problematiku s kojom se mi susrećemo da bi nešto realizovali. I mnogo je lakše sada komunicirati sa te četiri mjesne zajednice“

7.3.2.4 Potreba za nastavkom projekta

Nakon uspješne realizacije projekta, razvoja infrastrukture u lokalnim zajednicama, unaprijeđenja kvalitete života i edukovanje mještana postoji potreba za nastavkom projekta. Aktivno učešće mještana i koristan produkt projekta je podstakao mještane da se više uključe u razvoj svoje zajednice. Mještani su zainteresovani da rade na novim projektima i da maksimalno učestvuju. Također, pojedini izražavaju potrebu za finansijskim sredstvima kako bi mogli realizirati projekte. Prema riječima mještana

„Sad je većina njih zainteresovana za dalje, hoće li biti nešto kao što je ovo bilo jer ljudi bi i dalje ulagali. Ne svi, ali većina.“

Koordinatori u općini izvještavaju da bi voljeli da postoji mogućnost da se ovakav projekat nastavi.

„Volio bih da se taj projekat nastavi, on je zaista pokazao dobre rezultate, a ujedno ovo budi te ljude u mjesnim zajednicama, da što više učestvuju, ne da neko nešto za njih odradi, nego da oni sami odluče o nečemu što će se raditi, a naravno sa...“

Kao što je već navedeno ne postoji saradnja između Vijeća roma i romskog udruženja. Mještani iz koordinacionih odbora su izrazili želju da se ta saradnja poboljša.

7.3.2.5 Angažman žena u zajednici

Ovim projektom je bilo predviđeno obavezno uključivanje žena tokom realizacije projekta. Većina iskustava su da žene ne žele da se uključe. Navode se i drugi razlozi: tradicionalna sredina koja to ne odobrava, uloga žene kojom je ona domaćica, muževi ne dozvoljavaju.

„Pa dobro bi bilo, nema govora, samo nisu žene baš aktivne. Mogu će da imaju i svojih obaveza oko domaćinstva, a bilo bi dobro da su i druge žene više informisane o tome. Selo je selo. Ako žena nije kraj polja, kažu vidi, digla se, 'oda. Ipak je u selu to zaostaliije nego u gradu. Drugačije se to gleda. Sad svaka gleda i misli da je neispravno ako se žena aktivira i 'oda s muškarcima po sastancima. Ipak je to drugačije nego u gradu. I zbog toga, ja vjerujem, da se žene manje aktiviraju, manje zanimaju za to, više posvete pažnju porodici, kuvanju, djeci...“

Ali, bilo je i iskustava da su se žene aktivno uključile u realizaciju projekta.

„Bile su aktivne i učestvovala su. Redovno su dolazile na sastanke radne grupe. Ubacivale su se u raspravu normalno, kao i muškarcima. To se meni sviđjelo.“

8 Dodatak: taksativni izvještaj (verzija na lokalnom jeziku)

8.1 Najvažniji rezultati dobiveni sa fokus grupne diskusije

8.1.1 RP) Predstavnicima projekta u romskoj zajednici (Kiseljak)

8.1.1.1 ♥♥♥ Znakovi napretka koji bi oduševili

Znakovi napretka

- Promjena svijesti predstavnika i evolucija u glavne inicijatore rješavanja problema u Romskoj zajednici
- Više povjerenja i veće učešće u lokalnom zvaničnom političkom procesu (u procesu odlučivanja)
- Žene kao predstavnice lokalnog udruženja
- Isti tretman u smislu povjerenja i poštovanja prema Romima od strane vlasti
- Bolja saradnja između Vijeća Roma i lokalnog romskog udruženja
- Korištenje određenog formata (dokumenta) za pripremu i realizaciju projekta
- Samostalno planiranje i realizacija sličnog projekta i poslije implementacije postojećeg
- Predstavnicima Romske zajednice izabrani u Savjet MZ

S obzirom da je tokom implementacije projekta došlo do promjene predsjednika mjesne zajednice Hrastovi (prethodni predstavnik je umro), teško je donijeti zaključak da li je novi predstavnik jedan od inicijatora rješavanja promjena u ovoj zajednici. Mještani su zadovoljni radom prijašnjeg predstavnika koji je bio inicijator promjena i koji je učinio mnogo za njihovu zajednicu. Činjenica je da novi predstavnik ima dobru volju za promjenama ali je potrebno vrijeme da bi se tako nešto moglo konstatovati. Žena kao predstavnica lokalnog udruženja nema, ali je supruga od predsjednika sekretar MZ i aktivna članica zajednice. Bilo je mnogo prijedloga da ona bude predsjednica MZ.

Romi, stanovnici ovog naselja smatraju da imaju isti, čak i bolji tretman, kada je u pitanju povjerenje i poštovanje od strane vlasti, u odnosu na stanovnike nerome u općini. Niko od učesnika nije naveo neki loš primjer odnosa između stanovnika naselja i predstavnika vlasti. Pripadnici romske zajednice pridaju značaj ovom projektu jer je poboljšao kvalitet odnosa između ostalih predstavnika vlasti i pripadnika romske zajednice, naročito kada su u pitanju povjerenje i poštovanje. Stanovnici ovog naselja nemaju ostvarenu suradnju sa Vijećem Roma osim posjeta koje predstavnik Vijeća Roma vrši u njihovom selu vrlo rijetko (jednom godišnje). Nisu zadovoljni angažovanjem Vijeća Roma kada su problemi ove Romske zajednice Hrastovi u pitanju. Voljeli bi dobiti informacije kako se bira predsjednik i članovi Vijeća Roma, kao i koje su njihove obaveze spram romske populacije.

U kancelariji Mjesne zajednice, predstavnici imaju format koji je adekvatan za općinsku dokumentaciju ali još nije napravljen format koji će biti univerzalni za pripremu i realizaciju projekta.

Predstavnicima odbora su preuzeli korake kako bi finalizirali dio projekta koji se odnosi za obezbjeđenje sredstava kako bi uveli vodu u kuće, te im je općina obećala sredstva za sprovođenje istog.

8.1.1.2 ♥♥♥ Željeni znakovi napretka

Znakovi napretka

- Preuzimanje odgovornosti u budućem održavanju implementiranog projekta (postojećeg)
- Produkt projekta se doživljava kao vlastiti, kao "svoje"
- Prihvatanje modela projekta i stalni lični angažman u pripremi i realizaciji svih projektnih aktivnosti

- Hard-and-soft model (infrastruktura i edukativne radionice) projekta prepoznat kao adekvatan za romsku zajednicu
- Zajedničko učešće aktera u realizaciji projekta je prepoznato kao adekvatno za romsku zajednicu
- Stalan kontakt predstavnika Romske zajednice sa koordinatorima u općini
- Povećanje učešća žena u funkcionisanju romske zajednice
- Povećano povjerenje između mještana i njihovih predstavnika

Stanovnici ovog naselja su spremni za preuzimanje odgovornosti u budućem održavanju implementiranog projekta jer su svjesni kako je kvalitet života povećan. Dijelom projekta koji je obuhvatio sanaciju kuća uspješno je 17 porodica unaprijedilo svoje uslove življenja. Potpuno su svjesni koliko su ovim projektom dobili, pa se tako i odnose prema produktima projekta. Pokušavaju pronaći način da obezbijede sredstva za finaliziranje projekta vodovoda.

Zadovoljni su načinom provođenja projekta. Ne može se tvrditi da sa koordinatorima u općini imaju adekvatnu suradnju, više je to jako dobra suradnja sa načelnikom općine. Učešće žena u provođenju projekta bilo je obavezno, tako da se jedan broj žena i uključio. Više žena bilo je uključeno u seminare/radionice koje je provodio Centar za socijalni rad a sastavni je dio ovog projekta. Povjerenje između mještana i njihovih predstavnika postoji.

8.1.1.3 ♥ Očekivani znakovi napretka

Znakovi napretka

- Da znaju kome da se obrate u općini
- Da znaju gdje da traže pomoć za realizaciju projekata od zajedničkog interesa
- Da su svjesni svojih prava i obaveza u procesu realizacije projekata od zajedničkog interesa
- Aktivno učešće predstavnika na sastancima
- Aktivno učešće u odabiru, pripremi i realizaciji projekata
- Sticanje iskustva i znanja o rješavanju problema od zajedničkog interesa
- Sticanje znanja i vještina o svim procedurama tokom realizacije projekata od zajedničkog interesa
- Odabir projekta u skladu sa potrebama zajednice i raspoloživim sredstvima
- Uključenost predstavnika u donošenje odluka
- Transparentnost tokom realizacije projekta (dokumenti, spiskovi, sve je dostupno)
- Stalna koordinacija između predstavnika tri partnera tokom realizacije projekta

Selo Hrastovi u općini Kiseljak naseljeno je pretežno Romskom populacijom. Prije provođenja projekta u saradnji sa BIHPEP i općinom, stanovnici su imali dobar odnos sa načelnikom općine koji im je pomogao da provedu nekoliko sličnih projekata u svom selu. Ovim projektom se suradnja sa općinom povećala. Broj korisnika koji dolaze u Centar za socijalni rad po savjet ili pomoć kroz ovaj projekat se povećao. Za obraćanje općini uglavnom koriste svoje dobre odnose sa načelnikom, te se za svaki problem obraćaju njemu. Stanovnici ovog naselja su aktivno učestvovali na sastancima, u pripremi i realizaciji projektnih aktivnosti. Predstavnici odbora i radne grupe su bili u stalnom međusobnom kontaktu kao i u kontaktu sa načelnikom općine. Zamjerku imaju na rad i suradnju sa Vijećem roma.

Stanovnici ove zajednice su zajednički donijeli odluku o prioritarnim potrebama mjesta, te je bio izuzetno mali broj ljudi koji nisu bili zadovoljni donesenim odlukama.

U ovom naselju smo uočili sklad i međuljudsku suradnju i smatramo da je to jedan od razloga uspješne realizacije ovog projekta. Smatramo da sada stanovnici imaju iskustvo i znanja da rješavaju probleme od zajedničkog interesa.

Svi dokumenti, spiskovi i informacije u vezi provođenja projekta su bili transparentni, te je to bio jedan od elemenata provođenja projekta koji su učesnici fokus grupa posebno isticali.

8.1.2 RO) Službenici općine Kiseljak

8.1.2.1 Sprovođenje projekta

MZ Hrastovi u općini Kiseljak je Romska zajednica koja ima puno elemenata skladnog života i međuljudske saradnje. Pretpostavljamo da je ovaj segment bio jedan od važnih za odabir prilikom realizacije projekta.

Predstavnici u općini, pogotovo načelnik općine Kiseljak, ima veliko razumijevanje prema stanovnicima naselja Hrastovi i njihovim potrebama. Često ih posjeti u njihovom selu a oni njega prepoznaju kao osobu u općini kojoj se treba obratiti ukoliko za to imaju potrebe.

Postoji izvjestan broj Roma koji nemaju stalno mjesto prebivališta u općini Kiseljak, pa se u socijalnu službu javljaju sa zahtjevom za jednokratnu socijalnu pomoć koju po zakonu ne mogu dobiti, jer nemaju stalno mjesto prebivališta na području općine Kiseljak. Ovo je bio jedan od razloga pojave nepovjerenja između predstavnika općine i određenog broja Roma, ali se i ovaj problem prevazišao postizanjem prisne saradnje između općine i predsjednika romske zajednice, te stalnim kontaktima i dobijanjem informacija o stanovnicima naselja Hrastovi.

Ovaj projekat potvrdio je spremnost Općinskih predstavnika da učestvuju u razvoju infrastrukture ovog romskog naselja..

Romska zajednica Hrastovi imala je problem sa vodosnadbijevanjem i sistemom kanalizacije i adaptacijom kuća.

U realizaciji ovog projekta učestvovala su četiri strane: Općina, BIHPEP, romska zajednica i sami mještani. Ovo je po prvi put u ovoj zajednici da se ove četiri strane uključe u rješavanje dva vrlo bitna problema za unaprijeđene života stanovnika zajednice: adaptacija 17 kuća i vodovodni sistem i sistem kanalizacija.

Poslije ovog projekta uočeno je češće kontaktiranje Općine Kiseljak od strane samih mještana. Čini se da su stekli povjerenje u općinske strukture.

8.1.2.2 Relevantnost

Po prvi put su mještani učestvovali u donošenju odluka o prioritetnoj potrebi zajednice. Ovakav način provedbe projekta izrodio je uspostavljanjem prisnog odnosa sa predstavnicima ove romske zajednice u koje su mještani stekli povjerenje i samog povjerenja među mještanima. Jedna porodica bez djece koja živi u staroj kamenoj kući dala je prioritet obnove kuće porodici sa malom djecom, smatrajući da će i oni kasnije doći „na red“.

Ovim projektom zadovoljene su osnovne potrebe određenog broja stanovnika za mjestom za stanovanje – kućom/domom. Obnova kuća je korak unaprijeđenija života stanovnika. Sada su od neuslovnih prostorija, vlažni podruma počeli živjeti u adekvatno ozidanim objektima.

Vodosnadbijevanje kao osnovna životna potreba je bilo vrlo loše riješeno u ovom naselju. Ono što je bilo predviđeno projektom ostvareno je. Dio priključivanja u kuće nije. To je segment za koji mještani nalaze kao „loše“ a vežu ga za projekat iako to nije dio njega.

8.1.2.3 Održivost

Možemo reći da je infrastruktura koja je rezultat ovog projekta održiva. Mještani ove zajednice su vrlo osvijestili svoje potrebe i spremi su za njih se boriti. Utjecaj općine kao nekoga ko već duže vrijeme radi sa ovom zajednicom i projekta koji su zajedno proveli sa BIHPEPom je povećao povjerenje i omogućio mještanima stalnu saradnju sa strukturama općine i njenim načelnikom.

Završavanje sistema vodovodnih mreža u ovom naselju je pokrenuto. Njihove finansijske mogućnosti su male, te je teško tvrditi da će sami moći riješiti ovaj problem. S obzirom da su u toku protekle godine mještani sela podnijeli zahtjeve za katastarske legalizacije imaju više prava podnositi zahtjeve za dobijanje sredstava razvoja dalje infrastrukture sela. Općina će učestvovati sa dijelom sredstava koliko to budžet bude dozvoljavao.

8.1.2.4 Ravnopravnost spolova

Na sastancima koji su bili jedan od segmenata ovog projekta, učestvovao je veliki broj žena. Žene su željele učestvovati u aktivnostima zajednice pa su na nekim sastancima čak bile brojnije od muškaraca.

Žene u romskoj zajednici su bile motivirane da prisustvuju predavanjima koje je vodila socijalna radnica. Predstavnici centra za socijalni rad smatraju da se broj žena koje su se obratile centru za socijalni rad poslije predavanja povećao.

Žene su na predavanjima mogle čuti o nasilju i svojim pravima. Predstavnici odjela za socijalni rad smatraju da bi bilo korisno omogućiti ženama romske nacionalnosti češća i kontinuirana predavanja na teme koje su korisne za njih (zdravlje, nasilje u porodici, prava manjina, prava žena...)

8.1.3 RC) Članovi romske zajednice i korisnici projekta (Kiseljak)

8.1.3.1 ♥♥♥ Znakovi napretka koji bi oduševili

Znakovi napretka

- Poboljšana demokratičnost i veće učešće mještana u procesu odlučivanja u zajednici
- Bolja saradnja, razumijevanje i poštovanje između mještana i predstavnika lokalnog romskog udruženja
- Iniciranje realizacije jednog projekta od zajedničkog interesa i poslije implementacije postojećeg
- Preuzimanje odgovornosti u budućem održavanju implementiranih projekata
- Povećano učešće mještana u sastancima lokalne Romske zajednice
- Povećanje učešća žena u funkcionisanju romske zajednice
- Povećanje lične uključenosti i angažovanosti svih mještana u realizaciju projekata od zajedničkog interesa

Tokom realizacije ovog projekta, po prvi put su mještani u većoj mjeri bili uključeni u sam odabir svojih predstavnika, odabir prioriteta u skladu sa potrebama zajednice i uzeli su učešća u donošenju odluka.

Koliko smo iz njihovog neformalnog susreta mogli zaključiti suradnja između mještana i lokalnog romskog udruženja postojala je i prije projekta koji je sproveo BIHPEP, te je ovim putem samo povećana. Kako se ovaj projekat zasnivao na uzajamnom djelovanju i adekvatnoj suradnji između mještana i njihovih predstavnika, ova saradnja je uspješno ostvarena.

S obzirom da se radi o produktima projekta koji su važni za poboljšanje kvaliteta života svakog pojedinca u zajednici, mještani su svjesni svoje dobiti i rado će se zalagati za svaki ovakav projekat koji će im to i omogućiti.

Romska zajednica Hrastovi je jedna od rijetkih romskih zajednica u kojima su mještani povezani i teže razvoju svoje zajednice te se velika većina mještana uključuje u sam proces. Žene se manje uključuju u proces razvoja i odlučivanja jer su zaokupljene kućnim obavezama i posvećene djeci. Naglašavamo da jednu od važnih funkcija u lokalnom romskom udruženju naselja Hrastovi obavlja ženska osoba.

8.1.3.2 ♥♥ Željeni znakovi napretka

Znakovi napretka

- Realizovani projekti od zajedničkog interesa se doživljavaju kao lično vlasništvo
- Da su sva djeca školskog uzrasta upisana u školu
- Prihvatanje modela projekta kao adekvatnog za romsku zajednicu
- Pokrenuto rješavanje neriješenih imovinsko-pravnih odnosa između članova zajednice
- Povećano povjerenje između mještana i njihovih predstavnika kroz transparentnu pripremu i realizaciju projekata

Stanovnici naselja Hrastovi u Općini Kiseljak su iskazali veliko zadovoljstvo sa onim što su dobili u toku projekta. "Krov nad glavom", kako kažu, je napredak za njih same i ostale članove porodice. Kažu da se sada bolje i lakše živi.

Vrlo često su napominjali da novčanih sredstava nemaju i da ih je u njihovom slučaju teško zaraditi. Prije rata u ovom naselju gotovo svaki stanovnik je bio zaposlen u JKP RAD. Sada to više nije slučaj, te je njihova materijalna situacija jako teška. To otežava njihovu mogućnost finansijskog participiranja u pripremi projekta. U principu, oni se slažu sa načinom finansiranja ali svakako navode svoje (ne)mogućnosti. Svi stanovnici naselja pokrenuli su rješavanje imovinsko-pravnih pitanja, jer su shvatili da je to jedan od koraka za dobijanje pomoći i svih beneficija koje im po tom osnovu pripadaju. Stanovnici izražavaju svoje zadovoljstvo po pitanju transparentnosti tokom realizacije projekta, jer kako sami navode, niko nije ništa mogao otuđiti, a rezultat se mogao vidjeti odmah.

Sva djeca u ovoj romskoj zajednici su upisana u osnovnu školu, dok određeni broj njih ide u srednju školu. U ovom naselju postoji tradicija ranog stupanja u brak, te je to jedan od razloga prekidanja školovanja.

8.1.3.3 ♥ Očekivani znakovi napretka

Znakovi napretka

- Prihvatanje koncepta zajedničkog finansiranja, pripreme i realizacije projekta od strane četiri partnera
- Poboljšanje uslova života svih članova zajednice kroz realizaciju projekata od zajedničkog interesa
- Rješavanje stambenih potreba 17 porodica kroz realizaciju projekta izgradnje ili obnove kuća
- Da prisustvuju svim radionicama i zajedničkim sastancima tokom realizacije projekta
- Da znaju kome da se obrate u općinskim službama i drugim javnim ustanovama
- Da znaju koje su procedure i preduslovi za ostvarenje svih osnovnih ljudskih prava
- Da se dobiju odgovori i razriješe nejasnoće oko neostvarivanja određenih osnovnih prava
- Da znaju koja prava imaju kao predstavnici nacionalnih manjina
- Da žene znaju prepoznati nasilje u porodici i da znaju kome se obratiti u tom slučaju
- Da sami izaberu svoje predstavnike koji će ih predstavljati u svim zajedničkim aktivnostima tokom realizacije projekta
- Da preko svojih predstavnika utiču na izbor projekata od zajedničkog interesa koji će se realizirati
- Da finansijski podrže realizaciju jednog projekta od zajedničkog interesa

Koncept zajedničkog finansiranja, globalno gledajući je zamišljen jako dobro, ipak moramo uzeti u obzir da je jako mali broj stanovnika ovog naselja radi, te je vrlo teško omogućiti dio finansijskih sredstava koji se odnosi na mještane. Sa druge strane, naglašavamo da su mještani Romi učestvovali u sufinansiranju samo kanalizacije dok nisu učestvovali u obnovi kuća i završetku izgradnje vodovoda. Shvaćajući dobit iz cjelokupnog projekta uspjeli su ipak skupiti sredstva koja su bila predviđena sa njihove strane za dio projekta kanalizacije. Postoji izvjesni broj porodica koje mogu finansijski učestvovati ali je on gotovo neznatan. U ovom projektu su porodice koje mogu izdvojiti svoj dio davale čak i veću sumu novca kako bi nadomjestili nedostatak za one koji nemaju novčanih sredstava.

Svi mještani ovog naselja, koji su bili korisnici ovog projekta, su potvrdili unaprjeđenje uslova života. Tokom ovog projekta sanirano je i sagrađeno ukupno 17 kuća.

Korisnici projekta su prisustvovali radionicama koje je organizirao BiHPEP, te su iskazali svoje zadovoljstvo zbog mogućnosti učestvovanja u odabiru projekta prioritarnih za zajednicu. Radionice su smatrali izuzetno korisnim i zanimljivim.

Stanovnici naselja prepoznaju načelnika općine kao nekoga kome se uvijek mogu obratiti za rješavanje problema, te to i čine. Nisu potpuno upoznati sa osnovnim ljudskim pravima kao ni pravima njih kao manjine, niti znaju kako da

dođu do ovih informacija. Određeni broj žena iz ovog naselja su prisustvovala radionicama koje je za njih organizirao BiHPEP u toku implementacije a odnose se na prepoznavanje nasilja i djelovanja u skladu s tim.

Stanovnici su mišljenja da niko ne bi prijavio komšiju za nasilje te da je mali broj žena koje bi prijavile nasilje u svojoj kući.

Stekli smo dojam da je suradnja na relaciji stanovništvo – predstavnici u odborima i radna grupa na zadovoljavajućem nivou. Stanovnici su sami izabrali one koji će ih predstavljati te ih i sada podržavaju da se bore za nastavak provedbe aktivnosti oko priključenja vode u svaku kuću.

8.1.4 MP) Predstavnici lokalne zajednice koji su bili uključeni u projekat

8.1.4.1 ♥♥♥ Znakovi napretka koji bi oduševili

Znakovi napretka

- Koordinacija između svih lokalnih zajednica na nivou općine i zajednički odabir projekta za realizaciju
- Usvajanje i korištenje istog modela rada i u drugim MZ
- Pokrenut mikroekonomski razvoj
- Promjena svijesti predstavnika i evolucija u glavne inicijatore promjena
- Više povjerenja i veće učešće u lokalnom zvaničnom političkom procesu (u procesu odlučivanja)
- Žene kao članice Savjeta MZ

Koordinacija između svih lokalnih zajednica na nivou općine ni u jednoj ispitanoj općini nije postignuta. Vrlo je teško govoriti o koordinaciji između svih lokalnih zajednica jer za to čak ne postoji ni inicijativa. Postoje mjesne zajednice koje nisu aktivne, znači ne pokušavaju dobiti sredstva od općine, ne podnose zahtjeve, ne trude se i takve mjesne zajednice se ni ne razvijaju. Razlog tome leži u činjenici, u jednu ruku, da je jako mali broj mještana zaposlen i da ne mogu participirati sa novčanim sredstvima dok u drugu ruku nema osoba koje bi se za to zalagale. Obavljanje funkcije predsjednika mjesne zajednice je volontersko te za to djelovanje nema novčane nagrade, što bi mogao biti jedan od uzroka nezalaganja za isti.

U svakoj općini postoji općinsko vijeće. U općinskom vijeću ne nalaze se predstavnici svih MZ u toj općini. Ovako formirano općinsko vijeće može biti razlog neravnomjerne raspodjele finansijske pomoći mjesnim zajednicama.

Postoji neformalna suradnja geografski vezanih mjesnih zajednica iz jedne općine jer imaju zajednički interes. Inicijativu za uspostavljanje koordinacije među svim lokalnim zajednicama može pokrenuti bilo ko mada smatramo da je to jedan od zadataka općine. Sa uspostavljanjem ovog koordinacionog tijela postići će se i usvajanje i korištenje istog modela rada u drugim mjesnim zajednicama. Primjer dobre prakse je općina Donji Vakuf, gdje načelnik općine jednom mjesečno zakazuje sastanak sa svim predsjednicima MZ na nivou općine gdje svi zajedno razmatraju problematiku svake lokalne zajednice.

Pokretanje mikroekonomskog razvoja jedne lokalne zajednice je veoma težak i dugotrajan proces. Kako bi se on obezbijedio potrebno je, prije svega, obezbijediti infrastrukturu zajednice. Ovim projektom je napravljena priprema za pokretanje ovog razvoja.

Žena kao članica savjeta MZ ima. Moramo napraviti razliku MZ koje zaista imaju aktivne žene od onih koje žene imaju samo "na papiru". Ističemo Maglaj gdje je žena zamjenik predsjednika jedne MZ i Doboj koji ima izvjestan broj zaista aktivnih žena.

8.1.4.2 ♥♥ Željeni znakovi napretka

Znakovi napretka

- Korištenje obrazaca koji nude sve potrebne informacije o projektu kada se aplicira u općini
- Samostalno planiranje i realizacija sličnih projekata i poslije implementacije postojećeg

- Preuzimanje odgovornosti u budućem održavanju implementiranog projekta (postojećeg)
- Produkt projekta se doživljava kao vlastiti, kao "svoje"
- Povećano povjerenje između mještana i njihovih predstavnika kroz proces realizacije projekta
- Korištenje određenog formata (dokumenta) za pripremu i realizaciju projekta
- Stalan kontakt sa koordinatorima u općinama
- Da model realizacije projekta koji se primjenjuje "pije vode", tj. ima smisla
- Povećanje učešća žena u funkcionisanju lokalne zajednice

BIHPEP je ponudio korisnicima ovog projekta obrasce sa kojima se mogu obuhvatiti sve potrebne informacije o određenom projektu sa kojim apliciraju kod općine za dobijanje novčanih sredstava. Korisnici smatraju da su ponudeni obrasci adekvatni za korištenje ali da nisu u skladu sa zahtjevima općinske administracije. U određenim općinama postoje posebni obrasci sa informacijama o projektu sa kojima se aplicira u općini za novčana sredstva.

U svakoj ispitivanoj mjesnoj zajednici, mještani doživljavaju produkte projekta kao svoje, jer su sami produkti doveli do razvoja mjesnih zajednica kao i povećanja kvalitete života njihovih stanovnika. Bez obzira da li je u pitanju vodovod, kanalizacija, asfaltiranje puta, postavljanje ulične rasvjete ili izgradnja dijela stadiona stanovnici su svjesni da su ovim projektom na dobitku. Tako se i odnose prema produktima projekta.

Kada je u pitanju povjerenje između mještana i njihovih predstavnika, predstavnici imaju manje primjedbe na mještane koje su sa transparentnošću uspjeli otkloniti. Kada je produkt projekta bio vidljiv mnogi mještani koji nisu htjeli finansijski učestvovati su priznali svoju grešku i uključili se u saradnju naknadno. Koordinator u općini su bili prisutni na svim sastancima i usko su saradivali sa odborom.

Kako učesnici fokus grupe izvještavaju, žene u zajednici su se uključile u realizaciju ovog projekta jer je to bio jedan od preduslova. Dakle, uključile su se ali nerado. Učesnici smatraju da je razlog tome tradicija, odnosno, patrijarhalna sredina. Jedan učesnik ističe da za aktivno učešće žena u zajednici nisu krivi muškarci već upravo žene. Naglašava da bi se trebale organizovati radionice na kojima bi se žene edukovale ali i više uključile u društveni život i donošenje odluka značajnih za zajednicu.

8.1.4.3

♥ Očekivani znakovi napretka

Znakovi napretka

- Prihvatanje koncepta zajedničkog finansiranja, pripreme i realizacije projekta od strane tri partnera
- Da znaju kome da se obrate u općinama
- Da znaju gdje da traže pomoć za realizaciju projekata od zajedničkog interesa
- Da su svjesni svojih prava i obaveza u procesu realizacije projekata od zajedničkog interesa
- Aktivno učešće u odabiru, pripremi i realizaciji projekata
- Sticanje iskustva i znanja o rješavanju problema od zajedničkog interesa
- Sticanje znanja i vještina o svim procedurama tokom realizacije projekta od zajedničkog interesa
- Odabir projekta u skladu sa potrebama zajednice i raspoloživim sredstvima
- Stalna koordinacija između predstavnika tri partnera tokom realizacije projekta
- Uključenost predstavnika u donošenju odluka
- Transparentnost tokom realizacije projekta (dokumenti, spiskovi, sve je dostupno)

Učesnici fokus grupe govore o pozitivnim stranama koncepta zajedničkog finansiranja ovog projekta, kao i pripreme i realizacije projekta od strane tri partnera. Na taj način, svaki mještananin daje svoj novčani doprinos i zna koliko su ostali učestvovali. Zbog toga su prihvatili veću odgovornost, veću uključenost u realizaciju projekta ali i ozbiljnost.

Predstavnici u odborima ističu da imaju dobru koordinaciju sa općinom i dosta projekata koje implementiraju uz sufinansiranje mjesnih zajednica. Više projekata su realizovali na način da su kandidovali svoje projekte općini koja je sufinansirala isti, a mještani su participirali. Dakle, učesnici su i prije ovog projekta znali kome da se obrate za pomoć u realizaciji projekata jer je saradnja sa općinom ostvarena i ranije.

Svjesni su svojih prava i obaveza u procesu realizacije projekata od zajedničkog interesa.

Mještani su bili aktivno uključeni u ovaj projekat. To se odnosi na slijedeće aktivnosti: donošenje odluka, identifikacija problema u mjestu, prijedlozi rješavanja problema, pisanje projekata, izbor projekta značajnog za cijelu zajednicu demokratskim putem (glasanjem), praćenje realizacije projekta i učešće. Aktivna uključenost u projekat povlači i odgovornost sa sobom koju su mještani preuzeli. Čak i oni koji se nisu na samom početku željeli uključiti, učinili su to kada su uvidjeli dobre strane projekta.

Pojedini učesnici grupe su ovaj projekat doživjeli prije svega kao edukativan, a tek onda kao nešto što donosi direktnu korist. Takvi smatraju da je svrha projekta prvenstveno bila da nauče kako da rade, a da je materijalno dobro koje je bilo produkt projekta bio stimulacija koja je imala za cilj da ih ohrabri da nauče sami da rade. Iako su imali određena saznanja, na radionicama su naučili kako voditi projekat od ideje do realizacije, korak po korak. Smatraju da sada imaju dovoljno znanja i vještina da sami vode određeni projekat. Predstavnici u odborima seminare i radionice smatraju izuzetno korisnim i značajnim jer se na taj način uspješno odabrao prioritet zajednice koji u potpunosti odgovara potrebama iste.

Kada je u pitanju koordinacija između predstavnika tri partnera i donošenje odluka tokom realizacije projekta, predstavnici u odborima je prepoznaju kao izuzetno korisnu, redovnu i otvorenu. Komunikacija je bila zadovoljavajuća, ozbiljno se pristupalo dogovorima, radu, organizaciji i sastancima.

8.1.5 MO) Službenici općine u izabranim općinama

8.1.5.1 ♥♥♥ Znakovi napretka koji bi oduševili

Znakovi napretka

- Koordinacija između svih lokalnih zajednica na nivou općine i zajednički odabir projekta
- Korištenje obrazaca koji nude sve potrebne informacije o projektu za sve projekte finansirane od strane općine
- Uspostava centra za rad sa MZ kao mjesto nastanka novih inicijativa, razvojnih ideja pozitivnih promjena
- Omogućiti veće učešće lokalnog stanovništva u zvaničnom političkom procesu kroz prihvatanje njihovih ideja i realizaciju prijedloga i inicijativa
- Direktna potpora većem učešću žena u odlučivanju i radu u svim lokalnim zajednicama
- Pripremljen projekat od zajedničkog interesa na nivou općine i dostavljen donatoru ili investicionom fondu

Kako je spomenuto i u razgovoru sa predstavnicima odbora, predstavnici općinskih organa su potvrdili postojanje koordinacionog odbora. Koordinacija između svih lokalnih zajednica na nivou općine ne postoji. Suradnja između MZ unutar jedne općine još uvijek ovisi o angažovanosti predsjednika općine i zainteresovanosti predsjednika MZ.

Projekat koji je BIHPEP implementirao je jedan od načina većeg učešća mještana MZ u zvaničnom političkom procesu cijele zajednice. Učešće žena u odlučivanju i radu lokalnih zajednica je neznan. Žene se nađu i na spiskovima kao kandidati za određene vodeće pozicije u zajednici ali one poslije izbora ostaju samo na spiskovima ili se više ni ne spominju. Za ovaj progres marker potreban je duži vremenski period ali i edukovanje žena kako bi preuzele ovu ulogu. Sve mjesne zajednice koje su ispitivane nalaze se u ruralnom području te bi sredina i tradicionalne poimanje uloge žene moglo biti razlog za neaktivnost žena.

Nijedan osmišljen projekat od zajedničkog interesa na nivou općine i njegovo dostavljanje donatoru ili investicionom fondu nije postignut.

8.1.5.2

♥♥ Željeni znakovi napretka

Znakovi napretka

- Samostalno planiranje, koordinacija i realizacija sličnih projekata i poslije implementacije postojećeg
- Produkt projekta se doživljava kao vlastiti, kao "svoje"
- Povećano povjerenje između mještana, lokalnih predstavnika i predstavnika općine kroz proces realizacije projekta
- Usvajanje i korištenje istog modela pripreme i realizacije projekata i u drugim MZ
- Korištenje određenog formata (dokumenta) za pripremu i realizaciju projekata od zajedničkog interesa
- Stalan kontakt sa predstavnicima lokalnih zajednica nakon završetka projekta
- Prihvatanje modela realizacije projekta kao osnove za pripremu i realizaciju projekata od zajedničkog interesa na nivou općine

Mjesne zajednice jedne općine su dužne svake godine podnijeti izvještaj rada, te iznijeti potrebe za narednu godinu. Općine imaju svoj budžet za mjesne zajednice ali nije raspoređen ravnomjerno u sve MZ. Određene MZ gdje se predsjednici zalažu za promjene i u stalnom su kontaktu sa općinom češće dobiju sredstva predviđena općinskim budžetom.

Postoji prepoznat problem u pojedinim MZ koje su definisane kao siromašne. U tim MZ nije moguće finansijsko učešće trećeg člana tj. mještana. Mještani su u tom slučaju u mogućnosti dati svoju radnu snagu (kopanje, čišćenje, obrađivanje...) kao udio u projektu. U određenim MZ gdje je dijaspora "jaka" moguća je finansijska participacija. Ostaje pitanje kako napraviti uravnoteženu raspodjelu budžeta općine u svim mjesnim zajednicama bez obzira da li će u slijedećim projektima učestvovati donator kao treća strana ili ne.

Općina putem svojih službi ima stalan kontakt sa predstavnicima mjesnih zajednica ali i ovdje postoji razlika između MZ koje su jako aktivne i u kojima se predsjednici zalažu i apliciraju za finansijsku pomoć i podršku u odnosu na određene MZ koje nikada nisu zatražile pomoć od općine. Određeni format za pripremu i realizaciju projekata postoji u općini i prema njemu za sada MZ apliciraju za pomoć.

Model realizacije projekta koji je BIHPEP po prvi put implementirao u određenom broju MZ, prepoznat je kao izuzetno dobar i može se razmatrati kao dobar primjer za budućnost. Predstavници općine smatraju ga pozitivnim primjerom zajedničke suradnje a finansijsku pomoć donatora BIHPEP -a kao vrlo dobru investiciju u implementaciji konkretnih aktivnosti sa jasnim produktom.

8.1.5.3

♥ Očekivani znakovi napretka

Znakovi napretka

- Prihvatanje koncepta zajedničkog finansiranja, pripreme i realizacije projekta od strane tri partnera
- Uključivanje svih raspoloživih općinskih ljudskih resursa u realizaciju projekta
- Da su svjesni obaveza općine prilikom realizacije projekata od zajedničkog interesa
- Aktivno učešće predstavnika na sastancima u odabiru, pripremi i realizaciji projekata
- Sticanje iskustva i znanja o rješavanju problema od zajedničkog interesa
- Sticanje znanja i vještina o svim procedurama tokom realizacije projekta od zajedničkog interesa
- Odabir projekta u skladu sa potrebama zajednice i raspoloživim sredstvima
- Maksimalna transparentnost tokom realizacije projekta (sva dokumentacija je dostupna)
- Stalna koordinacija između predstavnika tri partnera tokom realizacije projekta

Predstavnici općina su istakli svoje zadovoljstvo provedenim projektom. Koncept finansiranja, u kojem učestvuju sve tri strane (općina, mještani MZ i donator) smatraju korisnim i dobro osmišljenim. Mišljenja su da se na taj način i mještani "tjeraju" na akciju. Pojedine MZ i njihovi predstavnici se više angažiraju kako bi poboljšali stanje u svojoj MZ dok navode i primjere onih koji nisu uopće aktivni. Zbog načina finansijskog participiranja potiče se aktivnost i odgovornost mještana. Općina i njeni službenici su bili uključeni u implementaciju ovog programa u onoj mjeri u kojoj su im njihove svakodnevne obaveze dozvoljavale. Redovno su prisustvovali sastancima koji su bili predviđeni projektom te su usko surađivali sa predstavnicima BIHPEP-a i predstavnicima MZ. Rangiranje prioriteta i odabir najvažnijeg je ključni momenat projekta, jer daje slobodu odlučivanja samih mještana. Predstavnici općine smatraju da aktivan građanin može pokrenuti inicijative za promjenu.

Svaka MZ koje je učestvovala u ovom projektu (a ispitane su tokom procesa evaluacije) su izabrale prioritete u zajednici, bez obzira na želje pojedinaca.

Sva dokumentacija je bila dostupna putem oglasnih tabli u svakoj MZ u kojima je sproveden ovaj projekat.

8.1.6 MC) Članovi lokalne zajednice/korisnici projekta

8.1.6.1 Sprovođenje projekta

Stanovnici MZ su bili ujedno i korisnici projekta ali i treća strana u finansijskom učestvovanju. Iskazali su zadovoljstvo po pitanju sprovođenja projekta smatrajući da je projekat, prije svega, dobro osmišljen, ali i kvalitetno realizovan. Pod tim se podrazumijeva uključenost svih partnera i praćenje izvođenja radova od strane Koordinacionog odbora. Rokovi predviđeni projektom kao i rokovi predviđeni memorandumom su bili ispoštovani. Jedan od učesnika fokus grupe je ukazao na sličnost ovog projekta sa ranijim na kojima je imao učešća i to po pitanju finansiranja i načina učešća svih aktera projekta. Upravo to ranije iskustvo ističe kao dobru podlogu za realizaciju ovog projekta. Ostali navode da je kvaliteta ovog projekta način na koji je sproveden. Učesnici ističu značaj angažmana mještana u realizaciji projekta. Pored finansijskog učešća, mještani su bili uključeni u:

donošenje svih odluka tokom realizacije projekta

praćenje realizacije projekta, odnosno, praćenje stručnosti i kvalitete izvođenja radova.

Ovakav način rada i uključenost stanovnika mjesnih zajednica, u kojima se projekat provodio, mještani iznose kao jedan od segmenata uspjehnosti.

U dosadašnjem provođenju projekata u ovim mjesnim zajednicama, nije bilo uključenosti stanovništva. To bi mogao biti razlog nepovjerenja koje je vladalo na početku provođenja projekta u nekim mjesnim zajednicama.

Omogućiti mještanima da budu učesnici u donošenju odluka se pokazalo kao jako važan segment projekta jer se na taj način steklo povjerenje mještana u sam projekat i osobe koje su ga sa druge dvije strane provodile.

Izuzetak je jedna MZ iz općine Jajce, gdje je vrlo malo povjerenje prema predsjedniku ove mjesne zajednice. Mještani smatraju da je u pitanju ponašanje i ličnost predsjednika.

Naglašavamo da se obavljanje funkcije predsjednika MZ ili njegovog sekretara i drugih aktivista ne plaća i da je postavljeno na potpuno volonterskoj osnovi, što je bi mogao biti jedan od razloga neangažmana ili lošeg ponašanja predsjednika. Drugi razlog je nezainteresovanost pojedinaca da budu predsjednici i da se nose sa obavezama koje to mjesto podrazumjeva.

8.1.6.2 Relevantnost

Ono što čini ovaj projekat drugačijim od ostalih jeste direktna uključenost mještana od početka projekta do njegove realizacije. Svi učesnici (općinski predstavnici, predstavnici u odborima i radnim grupama) ističu da su mještani bili nosioci projekta. Dakle, ističu njihovu odgovornost tokom realizacije projekta, samim tim što su mještani birali prioritetsnu potrebu zajednice koja će se projektom zadovoljiti, donosili odluke i učestvovali u realizaciji istog. Mještani su bili direktni akteri, po čemu se ovaj projekat razlikuje od drugih. Učesnici to ističu kao prednost ovog projekta jer su mještani imali odgovornost tokom implementacije projekta, što je znatno povećalo kvalitet. Mještani

su identifikovali probleme u svojoj zajednici i putem izglasavanja su izabrali onaj koji je najpotrebniji i najznačajniji za zajednicu, što ukazuje na relevantnost ovog projekta.

8.1.6.3 Održivost

Kada govorimo o održivosti projekta, posmatramo je sa dvije strane. Jedna strana je održati u upotrebi ono što je dobiveno kao rezultat ovog projekta dok je druga strana iskoristiti naučeno i pokušati na isti način ostvariti druga infrastrukturna dobra za zajednicu.

Jedno je sigurno, ono što su MZ dobile kao rezultat ovog projekta poboljšalo je uvjete života svih mještana izabranih MZ, čega su potpuno svjesni i mještani i predstavnici općina te predstavnici radnih grupa i koordinacionog odbora.

S toga nije upitno vjerovati u održivost projekta, tačnije produkata projekta (vodovod, sistem kanalizacije, rasvjeta, stadion, asfaltiranje puta...).

Kada govorimo o upotrebi stečenih znanja u apliciranju i dobijanju sredstava za naredne projekte u mjesnim zajednicama, postoji niz poteškoća koje se pojavljuju.

Format apliciranja za sredstva nije identičan sa formom koju su učesnici projekta mogli upoznati i primijeniti u toku implementacije ovog projekta. Postoji posebna univerzalna forma u općini, koje se mještani trebaju pridržavati. Jednom godišnje predsjednici MZ moraju prezentirati aktivnosti MZ za protekli period (obično je to na kraju godine) i potrebe MZ za naredni period.

Znanja stečena o prepoznavanju potreba mogu dovesti do adekvatnog odabir prioriteta za infrastrukturu zajednice ali ne i poticanje na aktivnost stanovnika. Ovaj projekat je doprinjeo da stanovnici prepoznaju da može doći do promjene a sada sve zavisi o njihovom angažmanu

8.1.6.4 Ravnopravnost spolova

Mjesne zajednice su smještene u ruralnim područjima BiH. Samim tim uloge u porodici su određene tradicionalnim okvirima. To bi značilo da je patrijarhalni odnos i dalje zastupljen u ovim porodicama.

Projektom je bilo predviđeno uključivanje žena, što je i urađeno u svakoj od MZ. Neke od njih su zaista aktivne i zalažu se za promjenu u svojoj MZ, ali je to manji broj u odnosu na one koje su neaktivne i ne žele da se uključe u "svijet muškaraca".

Iz sprovedenih razgovora na fokus grupama, moglo bi se reći da muškarci smatraju žene boljim organizatorima i voljeli bi da se više uključe u društveni život zajednice. Ipak, žene kao da se kriju iza kućnih obaveza i obaveza oko djece. Razlog ovome bi mogao biti duboko usađena spolna raspodjela rada i obaveza. Iako bi mogle biti uključene u zajednici, žene nemaju naviku boriti se za svoje mjesto u društvu. Čak su starije žene najveći protivnici takvog uključivanja mlađih žena u aktivnosti zajednice. One rijetke koje se i uključe, nailaze na negodovanje od ostalih žena, ali ipak kod njih dođu da saznaju informacije .

9 Appendix: what is Outcome Mapping¹?

Outcome Mapping (Carden, Smutylo, & Earl, 2002) is a new approach to project planning, monitoring and evaluation. It can be used at the project, program or organisational levels. It is considered by some to be a more flexible alternative to address some of the criticisms (Davies, 2007) directed at LFA, RBM etc (Coleman, 1987) and as particularly suitable for development programming.

9.1 OM as an alternative to LFA

Table 3: Criticisms of Results Based Management (RBM) / Logframe (LFA) & Solutions suggested by OM

Criticisms of Results Based Management (RBM) / Logframe (LFA)	Solutions suggested by OM
Force implementing organisations to try to demonstrate that they caused numerically large impacts	Focus on development/change of key partners; outcomes, not impacts
Focus too much on impact in areas where implementing organisations have little influence	Quality, not quantity of change
Inflexible: has difficulty coping with unexpected positive & negative results	Flexible
Many development NGOs see it as alien	Fits better with what NGOs feel they are doing: stimulating change, not delivering outputs
Requires attribution of impacts to agents (did they really cause the change?) which is difficult to answer. Credit usually goes to a single contributor.	Focus on contribution (what did they do, what worked?)
Mechanistic approach to strategy	Strategy maps inspire thinking about different dimensions of planning
Provides only "clueless feedback" serving control functions rather than learning	Rich, useful feedback
Exclusive focus on impact/results	Built-in focus on strategy and organisational learning as well as outcomes

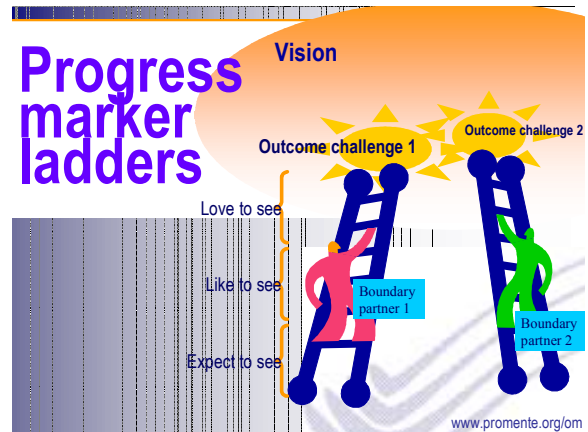
9.2 Main distinguishing features of OM

Although OM is a complex method which has many similarities and differences with conventional methods, there are three elements which most clearly distinguish it from existing methods of program planning and M&E.

1. OM focuses on a limited number of "boundary partners" with whom a program or project has direct contact rather than on a larger number of final beneficiaries. Boundary partners are defined as "those individuals, groups, & organizations with whom a program interacts directly to effect change & with whom the program can anticipate some opportunities for influence" (ibid, p.1).
2. There is a narrower emphasis on outcomes, conceived primarily as changes in boundary partner behaviour and relationships, rather than on impact. OM does not try to force implementing organisations to try to demonstrate that they caused numerically large impacts, especially not in areas "where their influence ... is low and decreasing relative to that of other actors" (ibid, p.5). The focus is on the development/change of key partners; quality, not quantity; and on contribution (what did they do, what worked?) rather than on attribution (did they really cause the change?) which is sometimes impossible to prove.

¹ Sources For OM: International Development Research Centre www.idrc.ca

3. OM introduces the concept of progress markers as a graduated ladder² of specific changes in boundary partner behaviour and relationships which define and describe progress towards each outcome challenge. These kinds of change have traditionally been seen as difficult to capture, particularly because it is more difficult to formulate them in accordance with the SMART paradigm (Mikkelsen, 2005, p. 164). And yet OM stresses that these kinds of change in fact often represent the heart of development work. The concept of progress marker ladders is an attempt to define and document these kinds of change systematically. The progress markers for each outcome challenge are grouped into "expect to see", "like to see" and "love to see", with the first set describing concrete boundary partner behaviour which the project assumes will happen and the final set describing behaviour so desirable as to more or less form part of the vision.

9.3 Strategy planning in OM

Table 4: strategy maps

	Causal	Persuasive	Supportive
Individual	Cause a direct effect Produce an output e.g., Deliver money, obtain research, prepare a report	Arouse new thinking/skills Always expert-driven Single purpose e.g., Capacity-building activities, skill enhancement, methodological workshops, training	Build a support network Based on a supporter/mentor who guides change over time Involvement is more frequent and sustained e.g., Program member who provides regular guidance and input, expert (management, fundraising. . .)
Environmental	Change physical or policy environment Incentives, rules, guidelines e.g., Technical transfer, policy change, Internet access, terms of reference (TOR)	Disseminate information/messages to a broad audience Create a persuasive environment Change/alter message system e.g., Radio, TV, Internet, publications, conferences, findings, workshops	Create a learning/action network Boundary Partners working together and collectively supporting each other on a regular basis e.g., Research network, participatory research program

OM also provides a framework called "Strategy Maps" for planning (and monitoring) project activities (Carden et al., 2002, p. 61). Activities are assigned to one of the six boxes in a grid which is reproduced in an abbreviated form above. This helps give an overview of the strategies employed and ensures that important types of activities are not forgotten such as persuasion and support, and activities aimed at the environment within which individuals live and work as well as the individuals themselves.

² It should be stressed that OM does not conceive of progress markers as really being arranged in a linear fashion. Progress towards the outcome challenge will rarely occur in an ordered, step-by-step fashion. However we found the ladder metaphor useful to introduce the concept and did not find that partners understood it in a too literal fashion.

10 Bibliography

Carden, F., Smutylo, T., & Earl, S. (2002). *Outcome mapping: building learning and reflection into development programs*. IDRC (International Development Research Centre).

Coleman, G. (1987). Logical framework approach to the monitoring and evaluation of agricultural and rural development projects, *Project Appraisal*, 2(4), 251-259.

Davies, R. (2007). Monitoring and evaluation news: working with the logical framework. Retrieved December 27, 2007, from <http://www.mande.co.uk/logframe.htm>.

Mikkelsen, B. (2005). *Methods for development work and research: a new guide for practitioners*. Sage.